

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Üldajaloo osakond

Kersti Peetris

**TARTU ÜLIKOOLI ÜLIÕPILASTE SISSETULEKUD JA
VÄLJAMINEKUD ÜLIÕPILASKONNA EDUSTUSE 1921. AASTA JA
1926. AASTA ANKEETIDE PÕHJAL**
Bakalaureusetöö

Juhendaja
Janet Laidla, PhD

Tartu 2021

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
I Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli tudengkond 20. sajandi I poolel	8
1.2. Tartu Ülikooli üliõpilaskond sajandivahetusest kuni Esimese maailmasõjani	8
1.3. Naisüliõpilaste vastuvõtmine Tartu ülikooli	9
1.4. Tartu ülikooli tudengid 1919–1939	11
1.5. Naiste ja meeste osakaal ankeetides	13
1.6. Tudengite sünnikoht	16
1.7. Tudengite perekondlik seis	18
II Tudengite elatustase ja sissetulekud 1920. aastatel	21
2.1. Üldine elatustase	21
2.2. Eesti keskmine palk	22
2.3. Tudengite sissetulekud	23
2.4. Tudengite sissetulekud arvestades nende päritolu	27
2.5. Perekondlik ülalpidamine	28
2.6. Stipendiumid	30
2.7. Laenud	31
III Tudengite majanduslik seis ja väljaminekud	35
3.1. Eesti keskmise toidukorvi maksumus	35
3.2. Tudengite elukohtade maksumus	35
3.3. Ülikooli maksumus	36
3.4. Tudengite väljaminekud	38
3.5. Võlad	44
3.6. Tartu Ülikooli akadeemilised organisatsioonid	45
3.7. Akadeemiliste organisatsioonide maksud ning nendesse kuulumine	46
3.8. Tudengite akadeemilise mitteorganiseerumise põhjused	47
3.9. Ankeetidest saadud statistika korrelatsioon üliõpilaskonnaga	48
Kokkuvõte	51
The income and expenses of the students of Tartu University based on the questionnaire provided by the Student Council (Üliõpilaskonna Edustus)	53
Kasutatud allikad ja kirjandus	55
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks	57

Sissejuhatus

Ülikoolis õppimise kogemus ning ülikoolis käimine on tänapäeval normaalsus, mida on kogenud umbes kolmandik kõikidest meie planeedi inimestest ning viimaste uuringute kohaselt, mis tehti Kuninglikus Melbourne'i Tehnikainstituudis Austraalias, õpib hetkel kõikides maailma ülikoolides kokku umbes 250 miljonit tudengit.¹ Ülikoolis õppivate inimeste koguarv on kasvanud massiliselt, enne teist maailmasõda õppis ülikoolis ainult umbes 2% kõikidest üle 18-aastastest ülikoolis. Nendest 2% kogu maailma elanikest oli aastaks 1930. naisüliõpilasi vaid neljandik. Tegemist oli mittesoositud karjääritega naistele, mis avaldus nii stipendiumite jagamise põhimõtetes kui ka eksamites, kuna sageli koostati need meeste ja naiste jaoks eraldi. Sellised erimeetmed naistele tekkisid seksistlikust arvamusest, et naised on nii psühholoogiliselt kui ka intellektuaalselt meestest vähem arenenud ning arvati, et algselt meeste jaoks tehtud eksamid ei ole sobilikud samavanuseliste naistele.²

Aastal 2019 tegi autor proseminaritöö naisüliõpilaste haridusteest 1920. aastatel, keskendudes nende ülikooliõpingutele ja ülikooli katkestamise põhjustele. Tööst selgus, et küsimusele, miks naised ülikoolist välja astusid, on raske vastata, kuid võib oletada, et suur osa neist katkestas ülikoolitöö enneaegselt majanduslikel kaalutlustel. Sellest tulenevalt võeti ette plaan uurida bakalaureusetöös tudengite majanduslikku käekäiku 1920. aastatel.

Uurimistöö põhiallikateks oli Tartu Üliõpilaskonnas 20. sajandi algul läbiviidud küsitlus tudengite majandusliku toimetuleku kohta³, mis tulenevalt oma kogumahust annab hea ülevaate Tartu üliõpilaste kohta. Tartu Üliõpilaskonna juhatus on palunud aastatel 1921 ning 1926 arvatavasti juhusliku valimi alusel ettesattunud tudengitel kirjeldada oma majanduslikku seisukorda, kuid ankeetide põhjal on võimalik uurida ka tudengite tervislikku, vaimset, hariduslikku seisundit. Kui 1921. aasta ankeedid käsitlevad üldiselt tudengite majanduslikku tausta ning natuke ka nende tervislikku seisundit, siis 1926. aasta ankeedid on palju laiahaardelisemad, küsides tudengitelt nende tervisliku seisundi kohta ning lisaks ka näiteks seda, kas nad tarbivad alkoholi, suitsetavad ja tegelevad spordiga. Lisaks sellele on

¹ Angel Jose Calderon. *Massification of higher education revisited*. Melbourne, RMIT University, 2018, (lk 3).

² Carol Dyhouse. *Students: A Gendered History*. Routledge. London: Cambridge University Press, 2006.

³ Rahvusarhiiv, (edaspidi RA) EAA.1776.1.649–673.

ankeetides uuritud ka tudengite enda arvamust ülikooli sportimisvõimaluste kohta ja põgusalt küsitud tudengite endi kohta, paludes välja tuua lemmikuid muusikažanre, poliitilist maailmavaadet ning lugemisharjumusi.

Kokku vaatasi uurimistöö tegemiseks läbi 1541 mitmeleheküljelist ankeeti aastatest 1921 ja 1926, neist seitse olid vigased või täitmata. Statistikast selgub, et kõige rohkem on ankeete sattunud õigus- ja kaubandusteaduskonnale ehk nende seast täitis mõlemal aastal ankeete 567 tudengit ehk 18,7% kõikidest ankeetidest ning nende ankeetide jaoks on Rahvusarhiivis kokku viis säilikut. Kõige vähem sattus küsimustikule vastama rohuteaduskonna tudengeid, neid oli ainult 0,8%. Selline teaduskondade vaheline erinevus tekitab küsimusi, kuna ei ole teada, millise valimi järgi ankeete laiali jagati.

Ankeetidele vastas mõlema aasta peale kokku umbes 20% kogu üliõpilaskonnast. Tulenevalt ebaproportsionaalsest ankeetide jaotusest on keskmised tulemused natukene kallutletud, kuna tööst selgub näiteks, et õigusteadust õppivad tudengitel oli iga kuu ka kõige suuremad sissetulekud. See on seletatav sellega, et paljud tudengid läksid 20. sajandil ülikooli kõrgharidust omandama töö kõrvalt ning seega teenisid näiteks õigusteadlased ka keskmisest rohkem palka. Samas on tegemist siiski aktsepteeritava suurusega valimiga, et teha esmaseid järeldusi. Üliõpilaskonna Edustus ise pidas seda piisavaks kasutades ankeetidest saadud statistikat erinevates uudistes ja arvamuserklites, et rõhutada tudengite erinevaid arvamusi olulistes ülikooliga seonduvates küsimustes. Näiteks kasutati 1926. aasta ankeetide vastuseid Üliõpilaslehe 1926. aasta septembrinumbris⁴, et näidata tudengite majanduslikku seisuga ning selle korrelatsiooni õppemaksu tõstmisega.

Tegemist ei ole ainuvõimaliku allikmaterjaliga, mis kirjeldab tudengite eluolu 1920. ja 1930. aastatel, näiteks jagas Edustus ka 1930. aastal jagatud üliõpilaskonnale ankeete, kuid need jäid eeskätt töö mahu tõttu valimist välja, lisaks toimus vahepeal ka rahareform. Lisaks kasutati konteksti loomiseks ajakirjanduslikke arhiivimaterjale, milleks olid statistilised materjalid, artiklid ning uudised. Näiteks on kasutatud Postimehe artikleid aastast 1926, 1921. aasta turuhindade statistikat ja Üliõpilaslehe arvamuserklid nii tudengite majandusliku toimetuleku kui ka muude küsimuste uurimiseks. Ankeetide kõrval on võrdluseks kasutatud pisteliselt 1920. aastatel Tartu Ülikoolis õppinud naistudengite

⁴ *Üliõpilaskonna Edustuse märgukiri Üliõpilaskonna Valisusele õppemaksu tõstmise asjus*. Üliõpilasleht, 1930, (nr 8).

mälestusi. Näiteks on kasutatud kunstiajaloolase Elspet Pareku meenutusi tema ülikooliaastatest raamatust “Tartu – minu ülikoolilinn”⁵, kuna tema raamatus on palju informatsiooni ülikooliõpingute rahaliste kulutuste kohta ning talutüdruku Helmi Mäelo mälestusi ülikooli õppima minekust⁶.

Tartu Ülikooli tudengkonna ajalugu 20. sajandi I poolel ei ole täiesti läbikirjutamata valdkond. Näiteks on Juhan Vasar 1932. aastal koostanud koguteose Eesti üliõpilaskonna ajaloo, kõrvutades tudengiajaloo üldiselt eesti kultuurilooga, kuid keskendudes hilisemal perioodil pigem üliõpilasorganisatsioonide ajaloole.⁷ 20. sajandi teisel poolel on Tartu tudengkonna ajaloo kirjutanud Väino Sirk ja Toomas Karjahärm koguteoses “Vaim ja võim”⁸, kus nad käsitlevad Eesti haritlaskonda aastatel 1919–1940 andes hea ülevaate haritlaskonna peamistest rühmadest kvantitatiivselt ja sotsioloogiliselt, lisaks kirjeldatakse ühiskonna väljapaistvamaid isikuid ning nende mõttemaailma. Keskkel kohal on raamatus vaimu ning võimu sümbioos ja panus Eesti kultuuriloole nii demokraatia kui ka autoritaarse režiimi ajajärgul. Tartu Üliõpilaskonnast on kirjutanud ka Sirje Tamul teoses “Vita academica, Vita feminea”⁹, kus lisaks üliõpilaskonna ajaloole on kirjutatud ka naisüliõpilaste vastuvõtmisest Tartu Ülikooli ning nende elu keerdkäikudest. Janet Laidla, Toivo Kikkas ja Kaarel Vanamõlder on viimastel aastatel samuti andnud tagasihoidliku panuse eesti kultuuriajaloo erinevate ajalookogumike ja populaarteaduslike tekstide näol.¹⁰ Lisaks on viidatud erinevatele Eesti ajaloo ja Tartu Ülikooli ajaloo koguteostele, näiteks Helmut Piirimäe “Eesti ülikooli algus (1. osa): Tartu Ülikooli uuestisünd rahvusülikoolina”¹¹ ja Villu Tamulli tekstile “Esimene maailmasõda ja keiserliku ülikooli lõpp Tartus”¹², mis ilmus koguteoses “Universitas Tartuensis 1632–2007”. Töös on lisaks kasutatud ka Lauri Lindströmi 2001. aastal kaitstud doktorikraadi teemal “Album Academicum. Universitas Tartuensis 1918–1944. Rahvus, sugu, sünnikoht, keskhariduse omandamise koht

⁵ Elspet Parek. *Tartu - minu ülikoolilinn 1922-1926*. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu: Virgela, 1998.

⁶ Helmi Mäelo. *Talutütar. Mälestusi*. Eesti Kirjanike Kooperatiiv, Lund, 1959.

⁷ Juhan Vasar. *Tartu üliõpilaskonna ajalugu: seoses eesti üliõpilaskonna ajalooga*. Toim. Juhan Vasar. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1932.

⁸ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001.

⁹ Sirje Tamul, *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999.

¹⁰ Nt *Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940*. Toim. Janet Laidla. Tartu: Korp! Filiae Patriae, 2010. Janet Laidla, Toivo Kikkas. *Akadeemiline vabariik. Tartu Ülikooli üliõpilaskond läbi aja*. Tartu, Tartu Ülikooli muuseum, 2019.

¹¹ Helmut Piirimäe. *Eesti ülikooli algus (1. osa). Tartu Ülikooli uuestisünd rahvusülikoolina*. Tartu: Tartu Ülikool, 1994.

¹² Villu Tamul. *Esimene maailmasõda ja keiserliku ülikooli lõpp Tartus. Universitas Tartuensis 1632–2007*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007.

üliõpilaskonna kujunemist ja kõrghariduse omandamist mõjutavate teguritena”¹³, kus ta uurib nii üliõpilaskonna ajaloo uurimist kui ka üliõpilaste rahvust, sugu ja sünnikohta. Töös kasutatud tabelid ning üliõpilaskonna kogu arvud pärinevad Peeter Treiberi ja Hans Kruuse kogumikust “Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. 1919-1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)”¹⁴, kus on statistikat Tartu Ülikooli üliõpilaste kohta.

Uurimistöe üheks eeskujuks on võetud ka feminismistliku ajaloolase Carol Dyhouse’i 2006. aastal avaldatud raamatut “*Students: A Gendered History (Women's and Gender History)*”¹⁵, mis uurib Inglismaa tudengite sotsiaalset ajalugu, kirjutades eraldi nii meestest kui ka naistest. Ta kirjutab lisaks kvantitatiivsele ja kvalitatiivsele analüüsile ka sotsiaalajaloo kirjutamise vajalikkusest, sest ta peab oluliseks meeste ja naiste eraldi uurimist ja analüüsimist ajaloos. Sussexi ülikooli ajaloo professorit Carol Dyhouse’i huvitavad sugudevahelised erinevused ajaloos ning hariduse sotsiaalne ajalugu.

Töö eesmärk on eelnevast uurimisseisust tulenevalt uurida tudengite kui eraldi sotsiaalse grupi ajalugu, keskendudes meestele ja naistele eraldi, püüdes aru saada, kas ja kui jah, siis milliseid erinevusi võis meestudengite ja naistudengite majanduslikus olukorras täheldada. Töös on analüüsitud tudengite sissetulekuid ja väljaminekuid, et mõista kelle raha eest kasvas noore Eesti riigi haritlaskond. Lisaks tavapärastele väljaminekutele nagu elukoht ning toit on uuritud eraldi ka akadeemiliste organisatsioonide liikmemakse ning nende alla läinud kulutusi.

Töö uurimisküsimused on järgmised:

- 1) millised olid tudengite keskmised sissetulekud ja väljaminekud 1921. ja 1926. aastal?
Kas ja kuidas need muutusid?
- 2) kuidas need summad jaotusid, kust tulid põhilised sissetulekud ning mille peale need kulusid?
- 3) kas nendes on võimalik tuvastada erinevusi nais- ja meestudengite vahel?

¹³ Lauri Lindström. *Album Adademicum, Universitas Tartuensis 1918-1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskhariduse omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrgharidust omandamist mõjutavate teguritena*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2001

¹⁴ Peeter Treiber. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. 1919-1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)*. Toimetanud: Peeter Treiber (Peeter Tarvel), Hans Kruus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1929.

¹⁵ Carol Dyhouse. *Students: A Gendered History*. Routledge. London: Cambridge University Press, 2006.

Lisaks sooviti uurida Tartu tudengkonda üldiselt, pöörates keskmisest rohkem tähelepanu akadeemilisse organisatsiooni kuulumise korrelatsioonile tudengi majandusliku seisuga.

Töö on jaotatud kolmeks osaks, kus teoreetiline materjal tudengkonna ajaloost ning eesti sotsiaalajaloost on põimitud ankeetidest saadud informatsiooniga. Esimeses peatükis on autor andnud ülevaate eesti tudengkonna ajaloost 1920. aastate algul ning lisaks on esimeses peatükis antud ülevaade ankeetidest. Töö teises peatükis keskendub autor Eesti sotsiaalajaloole ja majandusele, uurides nii eesti keskmiseid palkasid kui ka üldist elatustaset ning kõrvutab neid tudengite sissetulekutega. Töö kolmandas peatükis on autor kirjutanud 1920. aastate keskmistest palkadest, toiduainete maksumusest ja ülikoolis käimise kuludest, et luua konteksti tudengite väljaminekute ümber. Lisaks on kolmandas pealkirjas kirjutatud ka akadeemilisest organisatsioonidest ning nende maksumusest.

I Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli tudengkond 20. sajandi I poolel

1.1 Eesti haritlaskond

Eesti haritlaskonna käekäiku on mõjutanud erinevad poliitilised sündmused, näiteks erinevate riikide teke pärast Esimest maailmasõda ning ka majanduslik ja vaimne areng Eesti erinevates ühiskonnakihtides. Lisaks nendele arenes 20. sajandi algul ka eesti kirjandus, kujutav kunst, muusika ning ajakirjandus, mis annab aluse kõneleđa eesti professionaalse kultuuri tekkimisest. Eestlaste ja lätlaste jaoks oli Tartu Ülikool 19. sajandi teisel poolel eelkõige rahvusliku identiteedi viljelemise keskus, kuid samal ajal muutus oluliselt ka kõrghariduseta intelligentsi ehk rahvakooliõpetajate kultuuritase ja mentaliteet.¹⁶

Levis arvamus, et Eestis puudus piisavalt suur rahvuslik haritlaskond ning ei olnud ka vajalikke spetsialiste, et hoida ja arendada iseseisvat riiklust. Samas ei arvestatud, et omariikluse rajamisega leidis Eestis aset suur muutus riigivõimu suhtumises Eestisse ja selle kodanikesse, see tähendab, et Eesti maa-ala hakati esmakordselt käsitlema ühtse tervikuna ning selgus, et eestlased suutsid kiiresti üles ehitada riikliku süsteemi, mille loomise juures oli lisaks eestlastele saksa, vene ja teistest rahvustest haritlasi. Esimeste iseseisvusaastate jooksul viidi emakeelele üle järkjärgult kogu haridussüsteem ja ühtlasi tehti intensiivselt kultuuritööd.¹⁷ Eestit on peetud üheks esimeseks 20. sajandil tekkinud riigiks, kus uue vabanenud rahva haridus edukalt ümber korraldati. Märkimist väärib kindlasti kiire üleminek kolonisaatorite keeltelt eesti keelele ja hariduse üleüldine seostamine riigi ja maaga – looduse, rahva ja kultuuriga. Selline ümberkorraldus võimaldas arendada rahvuslikku haritlaskonda, mis muutus 1930. aastate teisel poolel veel selgemalt üheks Eesti suurimaks prioriteediks.¹⁸

1.2. Tartu Ülikooli üliõpilaskond sajandivahetusest kuni Esimese maailmasõjani

20. sajandi alguses tegutsenud Tartu Ülikooli iseloomustab üldine, sealhulgas ka baltisaksa päritolu üliõpilaste arvu vähenemine. Kui 1890. aastal õppis Tartus 1812 üliõpilast, siis 1896. aastal vaid 1225 õpilast. Üliõpilaste vähenemine sundis ülikooli otsima uusi lahendusi

¹⁶ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 11).

¹⁷ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 12).

¹⁸ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 34).

tudengite meelitamiseks ning 1897. aastal võeti ülikooli vastu I järgu õigeusu vaimulike seminaride lõpetanuid ehk mittetäieliku gümnaasiumiharidusega mehi, kes pidid sooritama sisseastumiseksamid keskkooli hariduse ulatuses. Õigeusu seminaride lõpetanuid tuli Tartusse kogu Venemaalt, Tartu üliõpilaskond kasvas selle arvelt.¹⁹ 1906. aasta sügiseks oli tudengeid Tartu Ülikoolis kokku vaid 1902. Tegemist oli stagnatsiooniga, sest vaid aasta enne seda õppis ülikoolis 2178 meest. Olukord hakkas paranema alles 1907. aastal, kui uue ülikooliaastaga oli ülikoolis mitteametlikel andmeil lausa 3200 õpilast. Järgmistel aastatel kasvas suuresti ka eesti maakohtadest pärit tudengite hulk, ligi 19% tudengitest olid nüüd eesti soost.²⁰

Eesti rahvusest üliõpilaskonna kasvu aluseks oli rahva majanduslik edenemine, eriti oluliseks peetakse jõuka talupoegkonna esilekerkimist talude pärisostmise järel, millega suurenes soov omandada kõrgemat haridust ning Tartu Ülikooli hea maine rahva seas. Teine oluline tegur, mis aitas Eesti üliõpilaskonnal kasvada, oli keskhariduse omandamise võimaluste laienemine, kuna esialgne ainus gümnaasiumiharidust pakkuv kool oli saksakeelne gümnaasium ning 19. sajandi algusest õppisid paljud eestlased 1804. aastal rajatud Tartu Kubermangugümnaasiumis, kus õppis 1814.–1817. aastatel ka näiteks Friedrich Robert Faehlmann. Eriline tähendus oli eestlase haridustel Hugo Treffneri poolt 1883. aastal avatud eragümnaasiumil, kuid kõikides nendes koolides oli õppekeel saksa keel, mis hiljem muutus vene keeleks. Sellest hoolimata kujunes just Hugo Treffneri eragümnaasium asutuseks, kust paljud vaesemad eestlased omandasid vajaliku hariduse kõrgkooli astumiseks.²¹

1.3. Naisüliõpilaste vastuvõtmine Tartu ülikooli

Vene impeeriumis, puudus naistel veel 1905. aasta sügisel õigus õppida riiklikes ülikoolides, välja arvatud Soomes ning ka mõningatel kõrgematel kursustel ja sõjameditsiini akadeemias.²² Tartu Ülikooli peetakse üheks esimeseks Vene impeeriumis, kus naisi vabakuulajatena ülikooli vastu võeti. 1905. aasta 12.–23. septembri istungeil töötati välja

¹⁹ Sirje Tamul. *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 95).

²⁰ Sirje Tamul. *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 99–101).

²¹ Helmut Piirimäe. *Eesti ülikooli algus (I. osa). Tartu Ülikooli uuestisünd rahvusülikoolina*. Tartu: Tartu Ülikool, 1994, (lk 15).

²² Sirje Tamul, *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 95).

hulk demokraatlikke ülikooli edendavaid ettepanekuid, mis esitati ministeeriumile. Muuhulgas sätestati, et naissoost vabakuulajaid tuleks võtta vastu kõikidesse teaduskondadesse ning tehti ka ettepanek hakata naisi täieõiguslike üliõpilastena immatrikuleerima. Tartu Ülikooli rektor Jevgeni Passek otsustas, et üliõpilaste ja vabakuulajate eeskirjades ei ole märgitud, et vabakuulajateks võib Tartu Ülikooli võtta ainult meessoost isikuid. Tartu Ülikool jätkas ka järgmisel semestril naisvabakuulajate vastu võtmist ning isegi kui 1908. aastal teatas haridusminister kindlalt, et naissoost üliõpilased on rangelt keelatud, võeti ikkagi ülikooli toimikute järgi vastu kolm vabakuulajat.²³

Esimese maailmasõja puhkemisega vähenes Tartu Ülikooli üliõpilaskond, kuid samal ajal tõusid suure hulga sõjapõgenike ja sõjaaegse inflatsiooni tõttu järsult eluks vajalike kaupade hinnad. Samal ajal tuli nõue hakata kiiremas korras arste ette valmistama, mistõttu alustati üleriikliku naiste vastuvõtmisega ülikooli.²⁴

Naiste immatrikuleerimist ülikoolidesse täieõiguslike üliõpilastena lubas keisri 17. augusti 1915. aasta korraldus, kusjuures soovitatavalt oodati naistudengeid arsti- ja ajaloo-keeleteaduskondadesse, osaliselt, sest esimene ilmasõda nõudis kiiret arstide ja arstiabiliste ettevalmistamist. Rahvahariduse ministeeriumi 18. märtsi 1915. aasta korraldusega nõuti aga naisüliõpilastelt ülikooli astumiseks täiendavaid eksameid, kuna enamik neist oli lõpetanud seitsmeklassilise naisgümnaasiumi. 1915. aasta sügisel võeti ametlikult ülikooli vastu 51 naist ning 1918. aasta alguseks oli naisüliõpilasi 125 ning 1918. aasta kevadel, veidike enne Vene ülikooli kinnipanekut, oli Tartu Ülikooli immatrikuleeritud 556 naisüliõpilast. Esimestesse naisüliõpilastesse suhtuti Tartus eelarvamustega ning probleem oli ka tulevikuväljavaadetes. Kõrgharitud naiste edasised karjäärivõimalused olid algusaastatel ebakindlad, kuna lootus leida erialast tööd näiteks arstina või riigitöötajana oli väike.²⁵ Alles 1917. aasta sügissemestrist said naisüliõpilased täieõiguslikeks ning siis hakati neid kandma matrikliraamatusse. Esimene naisüliõpilane, kes sai endale 1917. aastal matriklinumbri, oli füüsikaprofessori Aleksander Sadovski tütar Jekaterina Sadovskaja

²³Sirje Tamul, *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 112).

²⁴Sirje Tamul, *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 112).

²⁵Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001 (lk 42).

matriklinumbriga 27669 ning esimene matriklinumbriga eestlanna oli Alma Lüübek matriklinumbriga 27672.²⁶

1.4 Tartu ülikooli tudengid 1919–1939

Üliõpilaskonna olemus muutus 20. sajandil drastiliselt, sest 1920. aastate algul studeerisid koos nii veneaegsed üliõpilased, Esimesest maailmasõjast või Vabadussõjast osavõtnud tudengid kui ka otse eestikeelsetest keskkoolidest tulnud noored. Levis arvamus, et värskes vabariigis on lubatud kõigil teha ja õppida, mida nad soovivad. Sellest tulenevalt hakkasid kohvikutes ja kõrtsides silma jääma mitmed erinevad inimtüübid, näiteks seltsielu elava tudengi arhetüüp, Tartu üliktudeng ja ka härrasmehelikud haritlased, kes kõik üritasid tudengkonda edasi kanda.²⁷

1920. aastaks kasvas tudengite arv tunduvalt ning mida rohkem üliõpilasi sõjaväest vabanes, seda rohkem suurenes ka üliõpilaskond. Sõjaolukorra lõppemisel 1920–II semestril võeti ülikooli vastu ligi tuhatkond tudengit rohkem kui varasematel aastatel. Kuigi üliõpilaskonna kiire kasv oli muljetavaldav ja üldiselt positiivne, siis hakkas selle kasvu mõju tugevalt raskendama teaduskondade tööd, näiteks arstiteaduskond, kus 1921–II semestriks oli kokku umbes 600 tudengit, esitas avalduse vabakuulajatest edaspidi keelduda. 1923. aastal suleti ka matemaatika-loodusteaduskonna vabakuulajate sektsioon, kuna töövõimaluste leidmine pärast ülikooli lõpetamist oli nigel. 1924. aastaks kasvas tudengite arv teaduskonnas veel enam ning probleemi lahenduseks pakuti sisseastumiskatsed, kuna mõnedes laborites oli töö tegemiseks lausa järjekorrad tekkinud.²⁸

Kokku immatrikuleeriti Tartu Ülikooli ajavahemikus 1919–1939 17 183 isikut, kellest umbes 30% olid naised, Eestis oli neist sündinud umbes 80%. Lauri Lindström on jõudnud järelduseni, et mujal sündinud tudengid olid rohkem kõrgkooli lõpetamisele orienteeritud, kui eesti soost tudengid, sest välismaalt pärit tudengitel oli teistsugune mentaliteet, vanematel kõrgem haridustase ning paremad majanduslikud väljavaated. Sealjuures toob Lindström välja, et Tartu Ülikooli sissesaamine ja selle lõpetamine oli tõenäoline ning võrdne kõikide rahvuste esindajatele samaväärselt, seega ei olnud vahet, kas tudeng on eestlane, sakslane või

²⁶ Sirje Tamul, *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 115).

²⁷ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 63).

²⁸ Peeter Põld. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929*. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1932, (lk 70).

venelane.²⁹ Siiski on mõningaid erinevusi, näiteks on naiste osakaalu seisukohalt tähelepanuväärne sakslaste ja soomlaste selge eristumine teistest rahvustest. Soome tudengite koguarvu tõstsid meessoost stipendiaadid ehk üliõpilasvahetustel osalenud tudengeid, kes tulid Eestisse vaid üheks või kaheks semestriks ning sakslaste puhul on oluline märkida, et nende seas oli naisüliõpilasi ligi kaks korda vähem kui teistes rahvusrühmades. Lauri Lindström tõstatab enda doktoritöös hüpoteesi, et tulenevalt baltisakslaste kultuuritraditsioonidest, mentaliteedist ja motivatsioonist ülikooli astumisel ei läinud väga paljud saksa soost naised ülikooli. Kõige rohkem oli naisüliõpilasi vene tudengite seas, kes ilmselt olid sõdade ja revolutsioonidega Eestisse sattunud vene kõrg- ja keskklassi järeltulijad. Kokku õppis Tartu ülikoolis 1919–1939. aastatel 26 eri rahvusest tudengeid.³⁰

Tartu üliõpilaskonna rahvuslik mitmekesisus püsis esimese Eesti Vabariigi aegadel üpriski ühtlasena ehk eestlaste ülekaal oli ülikoolis pidevalt üle 75% ning ülejäänutest moodustasid 10% sakslased, venelased ja juudid. Eestlasi oli kõige rohkem ülikoolis 1926. aastal, 3850, mis moodustas 82,8% kogu üliõpilaskonnast³¹.

Eelnevast lähtuvalt ei võtnud autor võrdluse aluseks rahvust, vaid keskenduti soolistele jaotusele, lisaks soosisid ankeedid teaduskondade põhilist lähenemist. Kokku kasutati töös 562 ankeeti aastast 1921 ning 979 ankeeti 1926. aastast ehk töö aluseks on võetud 1541 tudengiankeeti.

²⁹ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 55).

³⁰Lauri Lindström. *Album Adademicum, Universitas Tartuensis 1918-1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskklassi omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrgharidust omandamist mõjutavate teguritena*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2001, (lk 29–30).

³¹ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 52)

Tabel 1: 1921. aastal ja 1926. aastal täidetud ankeetide arv ning nende suhe üliõpilaskonna koguarvuga.³²

Ankeetide arv	1921. aastal ankeete kokku	Kokku teaduskonnas tudengeid	Palju vastas tudengeid küsitlusele	1926. aastal ankeete kokku	Kokku teaduskonnas tudengeid	Palju vastas tudengeid küsitlusele
Õigus- ja kaubandusteaduskond	61	886	6.88%	385	2140	17.99%
Arstiteaduskond	172	502	34.26%	77	410	18.78%
Filosoofiateaduskond	68	239	28.45%	164	828	19.81%
Loomaarstindusteaduskond	11	47	23.40%	14	119	11.76%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	139	449	30.96%	164	586	27.99%
Põllumajandusteaduskond	12	56	21.43%	137	450	30.44%
Rohuteaduskond	78	244	31.97%	2	66	3.03%
Usuteaduskond	21	48	43.75%	38	118	32.20%
Kokku	562	2471	22.74%	979	4651	21.05%

Keskmiselt vastas ühest teaduskonnast ankeetidele 1921. aastal 85 tudengit ning 1926. aastal 61 inimest. 1926. aasta tabelis on majandusteaduskond liidetud õigus- ja kaubandusteaduskonnaga. Kõige vähem vastas ankeedile rohuteaduskonna tudengeid, kuid samas on tegemist ka väheaktiivse teaduskonnaga, lisaks sellele oli ka vähe tudengeid loomaarstiteaduskonnas. Ülemistest tabelitest on näha, et kõige populaarsem oli õigus- ja kaubandusteaduskond ning ka filosoofiateaduskond ning matemaatika- ja loodusteaduskond.

1.5. Naiste ja meeste osakaal ankeetides

³² Tabelite koostamise alus siin ja edaspidi (kui ei ole märgitud teisiti): Peeter Treiberg. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. 1919-1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)*. Toimetanud: Peeter Treiberg (Peeter Tarvel), Hans Kruus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1929(lk 108); RA, EAA.1776.1.649–673.

Kokku immatrikuleeriti Tartu ülikooli ajavahemikus 1919–1939 17 183 isikut, kellest umbes 30% olid naised.³³ Naiste ja meeste osakaal ankeetide täitmisel ei kattu, 1921. aastal täitis ankeete 77% meestest ning 23% naistest, 1926. aastal oli 79% vastanutest meessoost ning 21% naissoost. 1921. aastal õppis kõige rohkem naistudengeid filosoofia erialal, kõikidest ankeedi täitjatest 57,4%, ning kõige vähem oli naisi usuteaduskonnast, üks naistudeng, kes moodustas enda olemasoluga 4,8%. Selline number on aga seletatav sellega, et usuteaduskonnale jagati võrreldes teiste teaduskondadega ebaproportsionaalselt vähe ankeete. Lisaks sellele õppiski usuteaduskonnas väga vähe naistudengeid, 1921. aastal kokku 48 tudengit, kellest 3 olid neiud.³⁴ Samas ei olnud usuteaduskond ning ka näiteks loomaarstiteaduskond naiste hulgas populaarsed valikud, mida ülikooli õppima minna, kuid samas leidis aastaid, kus naisi oli näiteks filosoofiateaduskonnas rohkem kui mehi. Lisaks oli naisüliõpilaste jaoks populaarne valik matemaatika- ja loodusteaduskond ning ka arstiteaduskond.³⁵

Tabel 2: 1921. aastal täidetud ankeedid sugude kaupa.

	Mehi	Naisi
Õigus- ja kaubandusteaduskond	78.69%	21.31%
Arstiteaduskond	74.42%	25.58%
Filosoofiateaduskond	42.65%	57.35%
Loomaarstindusteaduskond	81.82%	18.18%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	72.66%	27.34%
Põllumajandusteaduskond	82.05%	17.95%
Rohuteaduskond	91.67%	8.33%
Usuteaduskond	95.24%	4.76%
Keskmiselt:	77.40%	22.60%

³³ Lauri Lindström. *Album Adademicum, Universitas Tartuensis 1918–1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskhariduse omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrgharidust omandamist mõjutavate teguritena*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2001, (lk 29–30).

³⁴Peeter Treiberg, *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. 1919-1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)*. Toimetanud: Peeter Treiberg (Peeter Tarvel), Hans Kruus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1929 (lk 108).

³⁵Peeter Treiberg, *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. 1919-1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)*. Toimetanud: Peeter Treiberg (Peeter Tarvel), Hans Kruus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1929(lk 108).

Tabel 3: 1926. aastal täidetud ankeedid sugude kaupa

	Mehi	Naisi
Õigusteaduskond	88,9%	11,1%
Majandusteaduskond	80.8%	19.2%
Arstiteaduskond	76.0%	24.0%
Rohuteaduskond	100.0%	0.0%
Filosoofiateaduskond	43,3%	55,5%
Loomaarstindusteaduskond	92.9%	7.1%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	65,9%	33,5%
Põllumajandusteaduskond	92.7%	7,3%
Usuteaduskond	86.84%	13.16%
Keskmiselt:	88,2%	12,8%

On raske hinnata, kas 20. sajandi esimese poole kontekstis on $\frac{1}{3}$ naisi piisav arv, et järeldusi teha, kuid samas levis Eesti ühiskonnas veel hoiak, et akadeemilist haridust omandav naine võib ülikoolis käimisega minetada enda “traditsioonilise kõlbluse”. Peale selle, et haritud naised ei abiellunud, muretseti, et ülikooliõpingud võivad muuta naiste olemust ning nad võivad unustada oma emalikud instinktid. Ajakirjandusväljaanded pidasid aga erilist viha nais korporantide vastu, kuna arvati, et nais korporatsioonid tegelevad pealtnäha joomarlusega ning daamidele mitesobiliku seltsieluga.³⁶

1931. aasta Üliõpilaslehes avaldatud artikkel “Kas naisüliõpilane on vastutusvõimeline?” arutleb sajandipikkuste traditsioonide ja tudengielu tavade üle ning proovib välja tuua lahendusi, kuidas liita sinna meestekeskse maailma ka naistudengeid. Artiklist tuleb välja tõsiasi, et lisaks õppejõudude üldisele naistevastasele hoiakule on murekohaks ka akadeemilisel maastikul tegutsevate meeste suhtumine naistesse. Selgub, et üldiselt on kõige suuremad naistevastased baltisaksa tudengid, kes tihtipeale jõudsid oma arutlustes arvamuseni, et naisüliõpilasel ei ole asja akadeemilisele maastikule, kuna naised ei ole oma ajuehituse tõttu võimelised omandama ladina keelt ning ilma ladina keelt tundmata ei ole võimalik ülikoolis õppida. Autor “Re Evert” tõmbab tähelepanu arvamusele, et naised ei suuda olla olla “rüütellikud” või “käituda aumehele korraselt” ning üritab leida lahendusi, mille abil saaks toonaseid meestekeskseid traditsioone naistele paremini ligipääsetavaks teha.

³⁶ Mihkel Truman. *Naised ülikoolis. Universitas Tartuensis*, Tartu Ülikooli ajakiri, 2019, (nr 4).

Autor toob välja, et mehed on sageli kitsarinnalised ning ei lase alati naiskaasvõitlejatel enda “mänguga” liituda. Sellest tulenevalt ärgitab salapärane autor üliõpilaskonda olema avatud ning soovitab võimalusel olla vähem kitsarinnaline.³⁷

Esimeste naisüliõpilaste elu oli raske, kuna oli alaline mure nii õppemaksu tasumise kui ka korraliku korteri üürimise pärast, sellest tulenevalt oli Tartu pandimajades kõige sagedasemad kliendid naisüliõpilased. Lisaks kadusid tagasihoidlikud eestlannad venemeelsete tudengineidude varju ning ka professorid ei suhtunud naistesse just ülemäära sõbralikult. Näiteks on meenutusi olukordadest, kus õppejõud arvas, et naised ei pruugi oma anatoomilise ehituse ja aju suuruse tõttu õppida ladina keelt sama hästi kui mehed. Lisaks pidas anatoomia õppejõud August Rauber kõik “laibakumis” toimuvad praktikumid meestele ja naistele eraldi, kuna oli kindel, et naise õrn hing võib laiba kohal murduda.³⁸

1920. aastal ei nähtud naisüliõpilast enam kui kurioosumit, vaid järk-järgult hakati nendesse suhtuma kui võrdväärsetesse tudengitesse nii õpingutes kui ka üliõpilaselus. 1920. aastate lõpuks hakati aga teadvustama, et üliõpilaste ja noorte haritlaste arv on riigi majanduslike võimaluste kohta liiga suur ning seetõttu hakati uuesti taunima naiste ülikoolis käimist, mis õnneks ei muutnud märkimisväärselt naistundegite osakaalu üliõpilaskonnas ning 1920. aastate lõpul hakkas akadeemiliste naiste osakaal ühiskonnas ja üliõpilaskonnas lausa kasvama.³⁹

1.6. Tudengite sünnikoht

Ankeetidest selgus, et vastanute seas oli keskmisest rohkem neid tudengeid, kes olid pärit maapiirkondadest. Omariikluse algusaastatel elas põhiline osa rahvastikust maal, kuid linlaste osakaal tõusis järkjärgult. 1922. aastal moodustasid maalt pärit inimesed Eestis 72% rahvastikust, kuid 1940. aastaks langes see alla 67%.⁴⁰ Rohkem kui pooled immatrikuleeritud eestlased olid sündinud maal, kuid teiste rahvuste puhul oli enamik tudengitest pärit linnadest ning mida aeg edasi, seda rohkem oli eesti üliõpilasi pärit linnadest, näiteks aastaks 1939 oli eesti üliõpilastest 51,6% sündinud linnas. Keskkhariduse omandamine toimus ka valdavalt

³⁷ Mihkel Truman. *Naised ülikoolis. Universitas Tartuensis*, Tartu Ülikooli ajakiri, 2019, (nr 4).

³⁸ Sirje Tamul. *Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905-1918. Vita academica, vita feminea*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999, (lk 120).

³⁹ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 45).

⁴⁰ Ago Pajur. *Riikluse rajamine. Eesti ajalugu IV*. Toim. Sulev Vahre. Tartu, Ilmamaa, 2005, (lk 63).

Eesti suurlinnades, Tartus ja Tallinnas õppis kokku 62,5% kõikidest 1919.–1939. aastal immatrikuleeritud tudengitest.⁴¹ 1921. aastal elas linnas 45,8% kõikidest vastanutest ning 1926. aastal ainult 30,7% kõikidest vastanutest. Seda saab seletada ka sellega, et andmeid sisestades loeti linnaks suurlinnasid nagu Tartu, Võru, Rapla, Kuressaare ning Tallinn ja seega sisestati alevid nagu Elva, Kärkla, Jõgeva ja Mõisaküla andmeanalüüsis maakohtadena.

Tabel 4: 1921. aasta tudengite elukohad teaduskondade kaupa

	Pärit linnast	Pärit maalt
Õigus- ja kaubandusteaduskond	55.7%	44.3%
Arstiteaduskond	50.0%	50.0%
Filosoofiateaduskond	41.1%	58.8%
Loomaarstindusteaduskond	36.4%	63.6%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	47.5%	52.5%
Põllumajandusteaduskond	19.2%	80.7%
Rohuteaduskond	50.0%	50.0%
Usuteaduskond	66.7%	33.3%
Keskmiselt:	45.8%	54.1%

Tabel 5: 1926. aasta tudengite elukohad teaduskondade kaupa

	Pärit linnast	Pärit maalt
Õigusteaduskond	33,6%	65,4%
Majandusteaduskond	38,5%	61,5%
Arstiteaduskond	37,3%	62,7%
Rohuteaduskond	50,0%	50,0%
Filosoofiateaduskond	75,0%	25,0%
Loomaarstindusteaduskond	21,4%	78,6%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	36,0%	64,0%
Põllumajandusteaduskond	13,8%	86,2%
Usuteaduskond	21,1%	78,9%
Keskmiselt:	40,5%	69,6%

⁴¹Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 50–51).

Ankeetidest selgub, et 1921. aastal olid õigusteaduskonna tudengid suures osas linnast pärit tudengid, kuid näiteks põllumajandust ja loomaarstindust õppivad tudengid olid pärit maapiirkondadest. Huvitav on aga, et 1926. aastaks on õigusteaduskonnas need numbrid mõnevõrra muutunud ning selleks hetkeks oli üle poolte juuratudengitest pärit maapiirkondadest. Ankeetidest ei tule kahjuks välja, millest selline muutus tekkis, kuid kui vaadata üldiselt 1926. aasta ankeete on võimalik täheldada, et suurem osa tudengitest ongi pärit maalt, välja arvatud filosoofiatudengid, kellest lausa 75% olid linnast.

1.7. Tudengite perekondlik seis

Kõige rohkem oli mõlema elava vanemaga tudengeid ning see tendents oli märgatav kõikides teaduskondades mõlemal aastal, kuid tihti tuli ette ka seda, et tudengil oli elus vaid üks vanematest. Kõige vähem oli tudengeid kellel olid mõlemad vanemad surnud ning seda oli kõige rohkem märgata üle kolmekümneaastaste tudengite seas. Kõikidest 1921. aastal vastanutest oli abielus ainult 6,5% ning lapsi oli keskmiselt ainult 3% vastanutest.

Tabel 6: 1921. aasta tudengite perekondlik seis teaduskondade kaupa.

	Abielus	Lastega
Õigus- ja kaubandusteaduskond	8.2%	4.9%
Arstiteaduskond	10.5%	5.2%
Filosoofiateaduskond	7.45%	1.5%
Loomaarstindusteaduskond	9.1%	9.1%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	4.3%	0.7%
Põllumajandusteaduskond	7.7%	5.1%
Rohuteaduskond	0,0%	0,0%
Usuteaduskond	4.8%	0.0%

Samas 1926. aastal on need numbrid natuke kõrgemad, abielus oli keskmiselt 19.0% kõikidest vastanud tudengitest, kuid lapsevanemad olid neist ainult 15,8%. Samas tuleb märkida, et tulemusi moonutab mõnevõrra asjaolu, et rohuteaduses on mõlemad ankeedile vastanud tudengid abielus ning see tõstis suuresti ka keskmist. Kui rohuteaduskonda mitte arvestada on keskmiselt abielus 6,7% vastanutest.

Tabel 7: 1926. aasta tudengite perekondlik seis teaduskondade kaupa.

	Abielus	Lastega
Õigusteaduskond	6,3%	4,2%
Majandusteaduskond	7.7%	1.92%
Arstiteaduskond	6.67%	2.67%
Rohuteaduskond	100.00%	0.00%
Filosoofiateaduskond	6,1%	2,4%
Loomaarstindusteaduskond	7.14%	0.00%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	6,7%	4,3%
Põllumajandusteaduskond	2,9%	0,7%
Usuteaduskond	5.26%	0.00%

Ootuspäraselt selgus andmete analüüsist, et rohkem oli abielus meessoost tudengeid ning ka lapsi oli meestel rohkem. See on aga seletatav sellega, et lastekasvatamine oli veel 20. sajandi alguses Eestis selgelt naiste töö ning on võimalik, et abielus ja lastega naised pidid olude sunnil ülikoolitöö perekondlikel põhjustel pooleli jätma. Lisaks enda lastele oli paaril üksikul tudengil ka hoolealused, näiteks üks 37-aastane arstiteaduskonnas 1921. aastal õppiv meestudeng on kirjutanud, et ta on abielus ning tal on üks laps, kuid see laps on tegelikult tema naise õelaps, kelle ema suri sõja ajal Venemaal.⁴² Samas leidis ka naistudengeid, kes ülikooli kõrvalt abiellusid ja lapsi said. Eugenia Audova õppis 1927–1932 Tartu Ülikoolis slaavi ja germaani filoloogiat kasvatades samal ajal kolme last ning lisaks õpetas ta veel gümnaasiumis ka vene keelt ja ajalugu. Tema mees Aleksander Audova, kes erines temast nii iseloomu kui ka ilmavaate poolest lahutas temast keset Eugenia ülikooliõpinguid ning seega palus neiu ülikoolilt õppemaksust vabastust.⁴³

Korporatsiooni Filiae Patriae liikmete mahukates ankeetides küsiti muuhulgas ka õpingute katkestamise põhjuseid ning seal leidub vastajaid, kes jätsid õpingud ajutiselt või alaliselt pooleli abielu tõttu.⁴⁴ Naisüliõpilaste abiellumisega kaasnevatest probleemidest on kirjutanud oma mälestustes ka Eeva Niinivara, tema otsustas, et ta ei lähe mehele, kuna see ei puutu temasse. Tema ema oli talle mitu korda nõu andnud, et kui teadus ning raamatud noorele naisele huvi pakuvad, siis ei peaks ta abielluma, kuna teadusega tegeleva inimesel on õigem

⁴² RA, EAA.1776.1.649, (nr 145).

⁴³ RA, EAA.2100.1b.52.

⁴⁴ Vt nt RA, EAA.1740.1.98, (nr 11); RA, EAA.1740.1.99, (nr 6 ja nr 8); RA, EAA.1740.1.103, (nr 1).

elada vallalisena.⁴⁵ Samas on ka vastupidiseid näiteid, Erna Valter, kes elas Karlova tänaval 27 korter number 2, astus 1918. aastal *Landesuniversität*'i keemiat õppima ning 1923. aastal õpetas juba Tartu reaalkoolis, kuid õpingute ja kooli kõrvalt pidas ta juba pere üleval, kuna tema isa oli surnud ning seega pidi ta hoolitsema nii oma venna, kui ka ema eest. Erna vabastati 1922. aastal semestriks õppemaksust ning palus endale määrata ka riigisummadest stipendiumit, kuna ta ei suutnud üksi pere üleval pidada, sest 4600 margane õpetajapalk reaalkoolis ei katnud kõiki pere elamiskulusid. Erna kaitses 1925. aastal Tartu Ülikoolis magistritööd pealkirjaga “Über das Oxydation des estl Brennschiefer – Kukkersit”.⁴⁶

Naisüliõpilaste eluolu oli 1920. aastatel keeruline, alustades õppemaksu maksmise probleemidega lõpetades stigmaga, mis naistudengeid igapäevaselt ümbritses. Naiste seas olid eriti populaarsed ülalolevate tabelite järgselt filosoofiateaduskond ning ka matemaatika- ja loodusteaduskond, kuna nendes valdkondades oli võimalik hiljem hõlpsasti minna kooli õpetajaks. Elu aga oli siiski mõõdukalt keeruline, sest nagu mainitud mälestustes kirjas, oli üliõpilastel majanduslikult raske toime tulla ning mitmed tudengid pidid paluma ülikoolilt stipendiumeid või õppemaksust vabastamist.

⁴⁵ Eeva Niinivara. *Ikka paistab seesama päike. Elu mu noorusaja Eestis ja Soomes*. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1994, (lk 120).

⁴⁶ RA, EAA.2100.1.17650.

II Tudengite elatustase ja sissetulekud 1920. aastatel

2.1. Üldine elatustase

Eesti majanduse arengu eelduseks enne iseseisvumist oli võimalus enda tööstus- ja põllumajanduskaupa Venemaale turustada, kuid see oluline müügiturg kadus varsti peale Eesti Vabariigi väljakuulutamist ning majandus hakkas Eestis sõltuma peamiselt Suurbritannia, Saksamaa ja Skandinaaviamaade turust. Majanduse arengu põhipunkt oli see, et juba Vene impeeriumi ajal oli Eesti selle enimarenenud regioone.⁴⁷ 1923. aasta teisel poolel muutus Eesti majanduse olukord tulenevalt rahandusektorist, eelkõige pankade soodumusest jagada hiiglaslikke, kuid ebakindlaid laene, kriitiliseks, kaubandus- ja tööstusettevõteted pankrotistusid, kiiresti kasvas tööpuudus ning langes üldine elatustase. Lisaks halvale finantspoliitikale avaldas majandusele kahju negatiivne saldo väliskaubanduses ja lisaks kärpis Nõukogude Liit drastiliselt majandussidemeid Eestiga. Otto Strandman, kes sai 1924. aastal peale koalitsiooni lagunemist uueks rahandusministriks, rakendas mitmeid abinõusid kriisist väljumiseks, mille peamiseks märksõnaks võiks lugeda kokkuhoidu. Strandman piiras importi ning alandas ametnike palkasid, samuti karmistati varasemat leebet krediidipoliitikat. Peagi andsid rakendatud abinõud tulemuste ja 1925. aastaks inflatsioon peatus.⁴⁸ Tööstuse ümberkorraldamine ja ülesehitamine toimus 1924. aastani plaaniga struktureerida kõike sarnaselt keisririigi ajaga, kuid selgus, et plaan uuesti idaturule laieneda olid asjatu ning tuli alustada Eesti tööstuse ja majanduse struktuuri täielikku ümberehitamist. Valusaim sotsiaalpoliitiline probleem oli kuni 1934. aastani tööpuudus, mis teatud määral on seotud suuretegevõtete tegevuse osalise või täieliku katkestamisega. Lisaks oli märgata sõjajärgsele ajajärgule omast väikeettevõtete arvu mõningast vähenemist, sest paljud uuestiavanenud ettevõtted sattusid sõjajärgsel perioodil laenude piiramise ja tagasinõudmise tõttu raskustesse ning panid enda ukseid hiljem kinni. Samas kasvas suurtööstuste brutotoodang 1922–1924. aastal peaaegu kahekordseks. Majanduse tõusuperioodil 1925–1927 suurenes pea kõikide tööstusharude toodang ning tähtsaim saavutus oli edu põlevkivitööstuses, mis suurenes kolme aastaga kolmekordselt ning samuti suurenes ka põlevkivi toorõlitoodang. Jõudsasti arenesid

⁴⁷ Leo Õispuu. *Majandus. Iseseisva majanduse väljakujunemise lähtekohti*. Eesti ajalugu, ärkamisajast tänapäevani. Tallinn: Koolibri, 1992, (lk 112–118).

⁴⁸ Ago Pajur. *Majandusolud. Eesti ajalugu IV*. Toim. Sulev Vahtre. Tartu, Ilmamaa, 2005, (lk 26–27).

nüüd ettevõtted, mis olid suunatud just siseturu vajaduste rahuldamisele ehk Eestis hakati tootma kunstiidi ja trikotaaži.⁴⁹

2.2. Eesti keskmine palk

Selleks, et mõista paremini tudengite sissetulekuid ning üldist elatustaset, võib mainida ka keskmiseid palkasid 1920. aastatel Eestis. Õpetajaamet, mis oli haritud inimesele arvatavasti kõige lihtsamini kättesaadav amet, kuna selle jaoks ei pidanud esialgu olema kõrgemat haridust, lubas 1919. aastal palka 175 margast kuni 500 margani kuus. Lisaks oli võimalik saada lisatasu ja erinevaid hüvesid, näiteks kuulus õpetaja töötasu juurde tasuta korter või korteriraha. Koolijuhatajatele või maakoolide õpetajatele oli kool kohustatud maksma ka korteri kütte ja valgustuse eest. Madalama järgu õpetajate palk ei küündinud aga keskmise kontoritöötaja palgani, mis ei motiveerinud kõrgharitud tudengeid ning pani neid mõtlema teistele karjäärivalikutele. Õpetajaamet oli avatud nii ülikooli lõpetanud inimesele kui ka kõrgemate kursuste, vaimulike seminaride ja mitmete muude haridusasutuste lõpetajatele.⁵⁰ Keeruline on uurida eesti palkasid tervikuna, kuna näiteks meessoost oskustöölised võisid aastal 1927 teenida üle 10000 marga kuus, samas naissoost lihttöeline võis teenis alla 4000 marga kuus. Lisaks selle kõikus ka riigiametnike keskmine kuupalk 6000 marga ja 44000 marga vahel.⁵¹

Eestis muutus kasutusel olev rahaühik margast krooniks 1. jaanuaril 1928 ning krooni kursiks sai 100 marka = 1 kroon.⁵² Alamtehniline personal, kuhu kuulusid raamatupidajad, arveametnikud, maamõõtjad ja tehnikud said 1928. aastal kuni palka 120 krooni kuus.⁵³ Keskmisest kõrgem kuupalk aastal 1928 oli 220 krooni, millest kõrgema palganumbriga inimesi loeti ülemkihiks. Kõrgharidusega intelligents ehk erialaspetsialistid, väiksemate osakondade juhatajad, arstid, insenerid ja revidendid teenisid kuus umbes 130–200 krooni.⁵⁴

⁴⁹ Leo Õispuu. *Majandus. Iseseisva majanduse väljakujunemise lähtekohti*. Eesti ajalugu, ärkamisajast tänapäevani. Tallinn: Koolibri, 1992, (lk 112–118).

⁵⁰ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 72).

⁵¹ Ago Pajur. *Eesti ohvitseride palgad 1920. aastatel*. Eesti Päevaleht. 22.02.2005

⁵² *Omariikluse algus ja enne; Eesti oma raha*. Eesti Panga Muuseum. <https://muuseum.eestipank.ee/et/eesti-raha-ajalugu#mark>. (vaadatud 23.05.2021)

⁵³ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 158).

⁵⁴ Toomas Karjahärm, Väino Sirk, *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 158).

2.3. Tudengite sissetulekud

Sissetulekute kohapealt on 1921. aasta ankeet ja 1926. aasta ankeedid identsed. Tudengitelt küsitakse mõlemal aastal, kas nad saavad oma igakuise sissetuleku: a) vanematelt ja sugulastelt, b) kas neil on oma isikliku varandust, c) kas neil on omaenda tööstus- või äriettevõtte, d) kas nad teenivad oma sissetuleku tööl käies. Lisaks on küsitud, kas sissetulek pärineb stipendiumitest, laenudest, abirahadest või abikaasa sissetulekust. Kõik eelarvelised küsimused on palutud vastata eelmise kuue kuu keskmist arvestades ehk 1920 sügissemestri järgi. See on oluline koht, mida arvestada, kuna talvel läheb tavaliselt rohkem raha kommunaal maksude alla. Kõige enam on tudengid märkinud igakuisteks sissetulekuteks vanematepoolseid toetuseid, töölt saadud palka või laene, või nende kolme kombinatsioone. Tegemist on statistikaga, mis sobitub nii 1921. aasta ankeetidega kui ka 1926. aasta ankeetidega.

1921. aastal oli täidetud kokku 516 ankeeti, millest 46 ei saanud siin kasutada, kuna andmed sissetulekute kohta puudusid, näiteks mõnedel tudengitel maksid vanemad kõik arved või neil puudus soov enda sissetulekuid avaldada. 516st oli 56 ankeeti, kus sissetulekud kokku arvatades ei võrdunud kirja pandud sissetulekute kogusummaga, sellest tulenevalt on ka arvutustes umbes 30-margane erinevus. Alljärgnevas tabelis on 1921. aastal ankeedile vastanud tudengite sissetulekud märgitud kolmel viisil, arvestades nii kõiki vastanud tudengeid kui ka ainult neid, kes andsid oma sissetulekule arvulise vastuse.

Tabel 8: 1921. aasta tudengite sissetulekuallikad teaduskondade kaupa.

	ANKEETE KOKKU	LAEN	STIPP	VANEMAD	SUGULASED	TEENISTUS	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	61	17	1	28	3	22	7
Arstiteaduskond	172	54	21	100	3	47	26
Filosoofiateaduskond	68	14	2	37	3	28	5
Loomaarstiteaduskond	11	2	3	5	0	5	2
Matemaatika- ja loodusteaduskond	139	30	9	91	1	58	15
Põllumajandusteaduskond	78	27	4	48	2	22	18
Rohuteaduskond	12	4	0	1	0	8	1
Usuteaduskond	21	2	9	14	0	10	9

1921. aastal oli tudengite keskmine sissetulek umbes 3600 marka, millest suurem osa tuli vanematelt, kuid lisaks teenisid tudengid kooli kõrvalt lisaraha ning suur osa tudengitest oli ka laenu võtnud. Väiksem osakaal küsitlusele vastanutest sai lisaraha stipendiumitest, kuid see oli pigem harvem nähtus. Samal aastal täidetud ankeetides leidub mitmeid tudengeid, kes on märkusena lisanud, et nad on mitu korda üritanud stipendiumit taotleda, kuid ei kvalifitseerunud.

Tabel 9: 1921. aasta tudengite sissetulekud

	Mitu tudengit vastas	Keskmiselt kokku
Laenud	150	1770.12
Stipendiumid	49	1068.27
Vanemad	324	2740.28
Sugulased	12	3116.67
Palk	200	2572.90
Muu	83	1544.67
Kokku:		3689.59

Selgub, et ainuüksi vanemate toetusest ei elanud kogu tudengkond ära ning paratamatult pidid mitmed tudengid sissetulekuid kombineerima, muuhulgas laenama raha eraisikutelt või laenuasutustest ning käima ka kooli kõrvalt tööl.

Tabel 10: 1921. aasta tudengite keskmised sissetulekud teaduskondade ja sissetulekute allikate kaupa

	LAEN	STIPP	VANEMAD	SUGULASED	TEENISTUS	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	2561.76	333.00	3723.21	5166.67	4063.64	2571.43
Arstiteaduskond	1916.11	914.29	2728.40	3833.33	1872.55	1402.50
Filosoofiateaduskond	1335.00	825.00	2450.41	1133.33	2445.04	1041.00
Loomaarstiteaduskond	425.00	1500.00	2540.00	x	3120.00	9250.00
Matemaatika- ja loodusteaduskond	1747.00	863.33	2597.31	1500.00	2703.23	1454.67
Põllumajandusteaduskond	1335.11	1683.50	2877.08	2750.00	2876.91	1132.94
Rohuteaduskond	2000.00	x	4000.00	x	3187.50	1000.00
Usuteaduskond	1250.00	1350.89	2067.21	x	753.00	758.33

Ülemisest tabelist on näha, et kõige rohkem teenisid palka õigusteaduskonna tudengid, kuid stipendiumeid said nad kõige vähem. Kõige rohkem aga said keskmiselt stipendiumeid põllumajandusteaduskonna tudengid, mis on seletatav sellega, et kui uurida tudengitele maakondade või linnade poolt pakutavaid stipendiumeid, siis on suur osa neist tehtud põllumajandusteaduskonna tudengitele. Tabelis jääb selgelt silma ka loomaarstiteaduskonnas suur rahaline sissetulek kategoorias “muu”, kuid kahjuks tudengid ei soovinud tavaliselt täpsustada, mida “muu” tähendab. Selgelt jääb veel tabelist silma vanematelt saadud sissetulek, mis on kõikides teaduskondades üle 2000 marga kuus.

Tabel 11: 1926. aasta tudengite sissetulekud erinevate kategooriate kaupa

Mitu vastas	LAEN	STIPP	VANEMAD	SUGULASED	TEENISTUS	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	61	10	189	2	107	46
Arstiteaduskond	12	3	59	1	19	10
Filosoofiateaduskond	25	18	97	2	49	17
Loomaarstiteaduskond	1	2	12	2	4	4
Matemaatika- ja loodusteaduskond	29	10	119	0	38	15
Põllumajandusteaduskond	17	13	106	0	33	16
Rohuteaduskond	1	0	0	0	1	0
Usuteaduskond	5	5	26	0	8	6
Majandusteaduskond	7	5	32	0	14	8

1926. aasta ankeetidele vastas kokku 871 tudengit, kuid neist 108 ei olnud võimalik selles uurimistöös osas arvestada, kuna tudengid ei olnud erinevatel põhjustel enda sissetulekuid märkinud. Lisaks oli nendest 871 ankeedist 49 ebaadekvaatsete vastustega ehk tudengite enda märgitud sissetulekute summa ei võrdu kogusissetulekuga. Sellest tekkis umbes 100-margaline erinevus tabelitesse.

Tabel 12: 1926. aasta ankeetidele vastanute keskmised sissetulekud

	Ankeete kokku	Keskmiselt kokku
Laenud	158	3296.99
Stipendiumid	66	2253.94
Vanemad	640	5586.18
Sugulased	7	2485.71
Palk	273	6630.78
Muu	122	4187.78

Keskmiselt:	7494.52
-------------	---------

1926. aastaks oli tudengite keskmine kuusissetulek märgatavalt kasvanud, nüüd võis tudeng keskmiselt saada umbes 7500 marka kuus. Märgatavalt on paari aastaga muutunud sissetulekute suurus, vanemate toetused kasvasid ligi 2000 marga võrra.

Tabel 13: 1926. aasta tudengite keskmised sissetulekud teaduskondade ja sissetulekuallikate kaupa

Vastanud keskmine	LAEN	STIPP	VANEMAD	SUGULASED	TEENISTUS	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	3769.26	1430.00	6341.84	4000.00	8445.09	5463.35
Arstiteaduskond	3400.00	1333.33	6300.00	3000.00	5057.89	1450.00
Filosoofiateaduskond	2960.00	3150.00	4834.14	1950.00	6775.51	4670.59
Loomaarstiteaduskond	7000.00	3750.00	6175.00	1250.00	2300.00	5000.00
Matemaatika- ja loodusteaduskond	3155.17	1725.00	4973.08	x	4685.08	2338.33
Põllumajandusteaduskond	2547.06	1815.38	5313.55	x	4837.12	4631.25
Rohuteaduskond	8000.00	x	x	x	8000.00	x
Usuteaduskond	3350.00	3382.00	5080.77	x	3514.88	3203.33
Majandusteaduskond	1378.57	1700.00	5459.38	x	6821.43	2162.50

1926. aastal on keskmised sissetulekud inflatsiooni tõttu märgatavalt tõusnud ning seega saavad tudengid mitmes eri teaduskonnas iga kuu üle 6000 marga kuus. Kui vaadata 1926. aasta keskmiseid palkasid ning võrrelda neid tudengite märgitud teenistusega on võimalik näha, et küsitlusele vastanud tudengid kuulusid pigem kõrg-keskklassi ning töötasid arvatavasti kõrgematel ametikohtadel. See on ka loogiline, sest nagu varasemalt töös mainitud, läksid paljud tudengid ülikooli, et omandada erialast haridust valdkonnas, kus nad juba töötasid, näiteks riigiametnikud. Ka 1926. aastal on tudengite sissetulekutes suur kaal vanemate toetusel. Siinkohal tuleb ka ära mainida, et rohuteaduskonnast vastas ainult 38 tudengit ning seega on saadud numbrid ebapiisavad, et uurida kogu rohuteaduskonna keskmiseid sissetulekuid ja väljaminekuid. 1926. aastaks oli kasvanud ka stipendiumite osakaal tudengite igakuistes sissetulekutes ning lisaks olid ka stipendiumid ise suurenenud. Seda saab aga jällegi seletada inflatsiooniga ning ka järkjärgulise õppemaksu suurenemisega aastatel 1919–1926. Kõige väiksema kaaluga oli 1926. aastal sugulaste toetus, kuid see on seletatav sellega, et ankeetides ei olnud võimalik eraldi ära märkida, kas toetust saadakse

vanematelt või sugulastelt ja seega on siin arvestatud ainult need tudengeid, kes spetsiifiliselt kirjutasid, et saavad toetust sugulastelt.

2.4. Tudengite sissetulekud arvestades nende päritolu

Karjahärm ja Sirk kirjutavad, et statistiliselt oli kõige rohkem üliõpilasi ametnike ja talupoegade peredest ning seega on huvitav vaadata nende tudengite rahalisi sissetulekuid. Ankeetides on uuritud teaduskondade kaupa tudengeid, kelle vanemad on maalt ning kelle vanemad on linnast ning lisaks vaadeldud ka nende keskmiseid sissetulekuid ning hiljem võetud sellest veel omakorda keskmine summa. 1921. aasta ankeetidest selgus, et pea pooltes teaduskondades on keskmised sissetulekud jaotunud üprisiski võrdselt, kuid erinevused on kõige suuremad loomaarstiteaduskonnas ja usuteaduskonnas. Loomaarstiteaduskonnas oli 63,4% tudengitest pärit maalt ning see tõstab nende tulemust. Huvitav on aga, et usuteaduskonnast on maalt pärit üprisiski väike hulk tudengeid ehk 33.33%.

Tabel 15: 1921. aasta üliõpilaste keskmine sissetulek arvestades nende perekondlikku päritolu.

	Vanemad maalt raha	Vanemad linnast raha
Õigusteaduskond	4854	4692
Arstiteaduskond	3711	3188
Filosoofiateaduskond	2848	3468
Loomaarstiteaduskond	7370	1433
Matemaatika- ja loodusteaduskond	3614	3810
Põllumajandusteaduskond	4127	3005
Rohuteaduskond	3583	4250
Usuteaduskond	3224	1850

1926. aasta ankeetidest selgub, et õigusteaduskonna tudengite seas on keskmine sissetulek statistiliselt jälle kõige suurem, kuid siin tuleb jälle arvestada nii suurt vastajaskonda juuratudengite seas, kui ka seda, et väga suur osa nendest tudengitest tegi ka kooli kõrvalt tööd. Lisaks tuleb arvestada ka seda, et 65,4% õigusteaduskonna tudengitest oli pärit maapiirkondadest.

Tabel 16: 1926. aasta üliõpilaste keskmine sissetulek arvestades nende perekondlikku päritolu.

	Vanemad maalt raha	Vanemad linnast raha
Õigusteaduskond	10904	8809
Arstiteaduskond	6153	9420
Filosoofiateaduskond	7142	5482
Loomaarstiteaduskond	8845	7667
Matemaatika- ja loodusteaduskond	6153	8175
Põllumajandusteaduskond	7532	6584
Rohuteaduskond	8000	8000
Usuteaduskond	5842	6191
Majandusteaduskond	6879	6997

2.5. Perekondlik ülalpidamine

Sotsiaalse päritolu osas oli kõige enam üliõpilasi pärit perekondadest, kus vanemad töötasid põllumajanduses ehk talupidajatena ning teine suur grupp oli tudengeid, kelle vanemad olid väikeettevõtjad. Kõige vähem oli üliõpilasi oli pärit tööstusringkondadest. Küll aga on kõige rohkem ehk 40% naisüliõpilasi ülikooli saatnud kaubanduse alal töötavad lapsevanemad ning huvitav on, et talupidajate tütreid on statistiliselt kõige vähem.⁵⁵ Tundub tõenäoline, et talupidajad ei olnud agarad oma tütreid kooli panema, kuna naistelt oodati tavaliselt rohkem abi kodumajapidamises ning pojad saadeti suurema tõenäosusega ülikooli. Lauri Lindströmi statistikast tuleb välja, et aastatel 1918–1944 pärines rohkem naisüliõpilasi linnakeskkonnast, nad olid ka keskhariduse nooremana omandanud ning naisüliõpilased astusid ka varem ülikooli. Eestlaste puhul on ülikooli astumise puhul märgatavalt suur osakaal sugudevahelises erinevuses ning naissoost eestlasi astus kõrgkooli meestest kordades vähem.⁵⁶

Elspet Parek meenutab, et tema esimestel ülikooliaastatel olid nii keskmise üliõpilase väljaminekud ühe kuu jooksul umbes 4000 marka, kuid need olid pigem tudengid, kes elasid linnas. Maalt pärit tudengid said tavaliselt vanematelt vähem raha ning rohkem toiduaineid.⁵⁷

⁵⁵ Toomas Karjahärm, Väino Sirk, *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 56).

⁵⁶ Lauri Lindström. *Album Adademicum, Universitas Tartuensis 1918-1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskhariduse omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrgharidust omandamist mõjutavate teguritena*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2001, (lk 77–78).

⁵⁷ Elspet Parek. *Tartu - minu ülikoolilinn 1922–1926*. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu: Virgela, 1998, (lk 20).

Talust pärit Helmi Mäelo meenutab, et tal oli keeruline talunikest vanematelt raha ülikoolis edasiõppimiseks küsida, kuna see oleks tähendanud talule pärast mitut gümnaasiumiaastat veel kõrgemat lisakoormust. Siiski nõustusid Helmi vanemad andma nii esimese õppemaksu kui ka toidukraami.⁵⁸

Ülalpidamise hankisid üliõpilased eelkõige vanematelt ning ainult 30% mehi ja 7% naisi töötasid ülikooliõpingute kõrvalt (vt allpool). Siinkohal on aga vajalik meelde tuletada, et suur osa ametnikke pidid näiteks töötamise kõrvalt ülikooli astuma, kuna nende tööandja pidas seda vajalikuks või tingis seda nende edasine karjääriplaan.⁵⁹

Tabel 17: 1921. aasta mees- ja naistudengite keskmised sissetulekud

Vastanute keskmine	MEHED				NAISED			
	LAEN	STIPP	VANEMAD	TEENISTUS	LAEN	STIPP	VANEMAD	TEENISTUS
Õigus- ja kaubandusteaduskond	2446	333	3416	4362	3100	x	4850	3050
Arstiteaduskond	2074	914	2728	1722	650	x	2729	2588
Filosoofiateaduskond	795	825	1904	2660	1417	x	2870	2284
Loomaarstiteaduskond	650	1500	2925	3120	200	x	1000	x
Matemaatika- ja loodusteaduskond	1941	824	2644	3067	1300	1000	2628	1452
Põllumajandusteduskoond	1394	1684	2918	3004	800	x	3055	200
Rohuteaduskond	1667	x	4000	3188	3000	x	x	x
Usuteaduskond	1250	1351	2067	581	x	x	x	2300

1921. aasta ankeetidest selgus, et mehed teenisid naistest ligi 1000 marga võrra rohkem igakuiselt palka, kuid näiteks vanematepoolne sissetulek ja laenu osakaal tudengite igakuistes sissetulekutes oli mõlemal sugupoolel suhteliselt sama. Statistikast selgub aga kurb tõsiasi, et naisüliõpilased said väga palju vähem stipendiumit, kuna kuna 1921. aasta ankeetidele vastanutest sai stipendiumit vaid kaks matemaatika- ja loodusteaduse naistudengit ning mõlemad neist said 1000 marka kuus. Kahjuks ei ole ankeetides täpselt välja toodud kelle või millise asutuse kaudu stipendiumeid saadi, kuna seda pole küsitud. Pikem ülevaade tudengitele pakutavatest stipendiumitest on käesoleva töö järgmises alapeatükis.

⁵⁸ Helmi Mäelo. *Talutütar. Mälestusi*. Lund: Eesti Kirjanike Kooperatiiv, 1959, (lk 249).

⁵⁹ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 57).

Tabel 18: 1926. aasta mees- ja naistudengite keskmised sissetulekud

Vastanute keskmine	MEHED				NAISED			
	LAEN	STIPP	VANEMAD	TEENISTUS	LAEN	STIPP	VANEMAD	TEENISTUS
Õigus- ja kaubandusteaduskond	3834	1430	6491	8635	2000	x	5386	5250
Arstiteaduskond	4010	1333	6878	5582	350	x	4603	600
Filosoofiateaduskond	3825	3742	4813	8250	1422	1967	4886	4447
Loomaarstiteaduskond	7000	3750	6373	2300	x	x	4000	x
Matemaatika- ja loodusteaduskond	3477	1875	4845	4709	2143	1500	5289	4530
Põllumajandusteaduskond	2675	1675	5304	4770	500	3500	5017	7000
Rohuteaduskond	8000	x	x	8000	x	x	x	x
Usuteaduskond	4063	3382	5500	3515	500	x	3320	x
Majandusteaduskond	1275	1700	5300	6900	2000	x	7000	5800

1926. aastaks olid kõik sissetulekud kahekordistunud. Tabelist selgub, et kõige rohkem teenisid tudengid kes õppisid majandusteaduskonnas või õigus- ja kaubandusteaduskonnas ning see kehtib mõlemal sugupoolel. Nagu varem juba töös mainitud, olid eesti palgad 1920. aastatel väga erinevad, varieerudes näiteks juhutöölistel 4000–10 000 marga vahel. Lisaks oli ka suur osa tudengitest juba tööl kõrgetel ametikohtadel. Stipendiumid olid ka tõusnud umbes 1000 marga võrra ning 1926. aastal sai 979-st ankeedile vastajast 66 tudengit stipendiumit, kellest 11 olid naised.

2.6. Stipendiumid

Alates 1921. aastast eraldati riigieelarvest ülikoolile iga aasta miljon marka üliõpilaste abirahadeks, mille jagamine käis kindla süsteemi järgi. 1923. aastast hakati stipendiumi sooviavaldusi läbivaatama koos üliõpilastega, kes kutsuti vastavatesse komisjonidesse.⁶⁰ Tartu Ülikoolilt stipendiumi saamiseks pidi üliõpilane olema vähemalt teise semestri tudeng, kellel on võimalik tõendada majanduslike raskuste olemasolu ning lisaks võisid teaduskonnad teha stipendiaatidele ka kirjaliku katse või suulise kollokviumi mõnes teaduskonna õppeaines, et kindlaks teha, et abiraha küsija on piisavalt võimekas tudeng. Läbinud kõik olulised tingimused ning toonud vastavad tunnistused, pääsesid stipendiaadid õpperahast, kuid pidid siiski praktiliste tööde eest maksma, sest see maks läks ülikooli institutsioonidele

⁶⁰ Peeter Põld. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929*. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1932, (lk 72).

praktiliste tööde kulude katmiseks. Lisaks riigi eraldatud stipendiumirahadele, oli tudengitel võimalus kandideerida maakondade ja linnade stipendiumitele, näiteks Harju, Tartu ja Viljandi maakonnavalituste stipendiumid, erinimelistele stipendiumitele, näiteks Jüri Vilmsi nimeline stipendium ja Oskar Seisleri nimeline stipendium, ja ka Haridusministeeriumi pedagoogilisele abirahapakatile.⁶¹

Saaremaa maakonnavalitsus andis välja "Poska abiraha" majanduslikus raskustes olevatele õigusteaduskonna üliõpilastele, kes plaanisid pärast kõrgkooli õpinguid edasi ülikooli tööle jääda.⁶² Tartu linnavalitsus andis 7500 marka aasta peale peale Tartust pärit andekale tudengile, kes on majanduslikult kehvemas seisus, ning Eestimaa põllusaaduste ümbertöötamise osühisus "Viru" toetas ühte Viru maakonnast pärit tudengit. Sooviavalduste juurde tuli lisada tunnistusi nii varandusliku seisu kui ka info õppedukuse kohta.⁶³

1921. aastal on üks õigusteaduse tudeng aga jätnud ankeetidesse nõrkinud kirja sellest, et ta on üritanud mitmeid aastaid stipendiumit saada, kuna tal puuduvad piisavad vahendid, et ise enda ülikoolimakse ja elamiskulusid katta.⁶⁴

2.7. Laenud

Väga paljude tudengite majanduslik seis ei olnud esimese Eesti Vabariigi algusaegadel kiita, vanemate seas levinud töötuse ning muude sõjajärgsete probleemide tõttu. Sellest tulenevalt oli tudengitel võimalik küsida laene eraisikutelt ja sihtkapitalidelt. Üliõpilaskonna Edustus kirjutas Eesti Riigivanemale 1926. aastal murest, et laenust elada ei olnud tol ajal üldse kerge, kuna laenuprotsent oli varasemast ligi kolm korda kõrgem ning tudengitel ei olnud piisavaid väljavaateid laenu tagasi maksta, mistõttu ei saanud enamik tudengeid laene. Akadeemiliselt organiseerunud tudengitel oli laenu saamine pisut hõlpsam.⁶⁵

Taavet ja Sofia Bergmann alustasid eesti soost õppiva noorsoo toetamiseks abikapitali 1902. aastal ning toetust pakuti sooviavaldjatele protsentideta laenuna.⁶⁶ Lisaks oli naistudengitel

⁶¹RA, EAA.2100.4.325. *E.W. Tartu Ülikooli valitsuse akt. Kirjavahetus ülikooli määrsummadest stipendiumite ja õpperahast vabastamise asjus. Stipendiumisaajate ja õpperahast vabastatute nimestikud.*

⁶² *Poska abiraha*. Postimees (1886-1944), nr. 228, 24 august 1926.

⁶³ *Vabad stipendiumid*. Postimees (1886-1944), nr. 259, 24. september 1926.

⁶⁴ RA, EAA.1776.1.651, (nr 47).

⁶⁵ RA, EAA.1776.1.84, (nr 69).

⁶⁶ Rahvusarhiiv. *Taavet Bergmanni abiraha sihtasutus* - EAA.2105. David ja Sofia Bergmanni Nimeline Abiraha. Fondiloend. https://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=2498; (vaadatud 20. 05.2021)

võimalik pöörduda Lilli Suburgi nimelise abiraha komisjoni poole, mis oli asutatud Eesti Naisüliõpilaste Seltsi algatusel puudust kannatavate naisüliõpilaste toetamiseks ning sellega liitusid hiljem ka ENÜS "Ilmatar" ja naiskorporatsioon Filiae Patriae.⁶⁷ Taavet ja Sofia Bergmanni sihtkapital seisnes aga selles, et tudengile laenatud raha pidi hiljem neile tagasi maksma. 23. oktoobril 1940 aastal on näiteks korporatsioon Amicitia liige Juta Anso kirjutanud Taavet Bergmanni Abiraha Sihtasutusele kirja, kus ta palub pikendust ja 80-kroonise laenu tagasimaksmist osahaaval võimaluste piirides, kuna ta on omast palgast pidanud ülal pidama mitte ainult ennast, vaid ka enda 65-aastast ema, kes on põdur ja lesestunud. Lisaks emale ja endale toetab Juta ka oma abikaasat, kes pidi majanduslikel põhjustel ülikooliõpingud katkestama ja on ilma kindla teenistusest.⁶⁸

Veljestolane Alvine Grosstal, sünd. 17.03.1905, õppis Tartu Ülikoolis germaani ja inglise filoloogiat arvatavasti aastatel 1925–1929 ning soovis saada 8000 marka toetust Taavet ja Sofia Bergmanni abirahadest ning saatis lausa mitu sooviavaldust. Ta isal oli juhuslik teenistus ning lisaks oli peres veel kaks koolilast, keda tuli toetada. Ta ise tegi samuti juhuslikku tööd ülikooli foneetikalaboris ja andis eratunde, lisaks kuulus Virumaa üliõpilaskogusse ja Üliõpilaste Karsklusseltsi, talviti müüs käsitööd. Väike-Maarjast pärit tüdruk ei maksnud aga hiljem abiraha sihtasutuse võlga ära ning nad pidid tükk aega vaeva nägema, et laenu tagasi maksta.⁶⁹

Tabel 19: 1921. aasta tudengite palkade erinevused teaduskondade kaupa

	Meeste arv	Raha teenivate meeste arv	Keskmine teenitud raha	Naiste arv	Raha teenivate naiste arv	Keskmine teenitud raha
Õigusteaduskond	48	17	4362	9	5	3050
Arstiteaduskond	128	37	1722	39	8	2588
Filosoofiateaduskond	29	12	2660	37	17	2284
Loomaarstiteaduskond	9	5	3120	2	0	0
Matemaatika- ja loodusteaduskond	101	46	3067	30	8	1452
Põllumajandusteaduskond	64	22	3004	11	1	200
Rohuteaduskond	11	8	3188	1	0	0
Usuteaduskond	20	9	581	1	1	2300

⁶⁷Lühidalt. Postimees (1886-1944), nr. 45, 23 veebruar 1933, (lk 6).

⁶⁸RA, EAA.2105.1.113. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskonna esindus. (nr 143)

⁶⁹RA, EAA.2105.1.221. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskonna esindus.

1926. aasta ankeetidest selgub, et 272 üliõpilasest, kes ülikoolitöö kõrvalt lisaraha töötamisega teenivad on vaid 12% naised ning 88% mehed. Ka siit ankeetidest ilmneb, et naised teenisid igakuiselt palju vähem palka ehk 4565,64 marka meestest vähem. Suur vahe usuteaduskonna mees- ja naistudengite keskmiste palkade vahel tuleb asjaolust, et kõige suuremaks summaks märgiti meeste puhul 1500 marka ja enamik on märkinud 800 marka või alla selle.

Tabel 20: 1926. aasta tudengite palkade erinevused teaduskondade kaupa

	Meeste arv	Raha teenivate meeste arv	Keskmine teenitud raha	Naiste arv	Raha teenivate naiste arv	Keskmine teenitud raha
Õigusteaduskond	293	100	8666	37	6	5250
Arstiteaduskond	57	17	5582	18	2	600
Filosoofiateaduskond	71	30	8250	91	19	4447
Loomaarstiteaduskond	13	4	2300	1	0	0
Matemaatika- ja loodusteaduskond	108	33	4709	55	5	4530
Põllumajandusteaduskond	126	32	4770	10	1	7000
Rohuteaduskond	2	1	8000	0	0	0
Usuteaduskond	33	8	3515	5	0	0
Majandusteaduskond	42	13	6900	9	1	5800

Üliõpilaskonna Edustus on teinud 1926. aastal enda statistika 1926. aastal täidetud ankeetidest, kust selgub, et umbes 30% kõikidest tudengitest teevad kooli kõrvalt tööd.⁷⁰ On tõenäoline, et kooli kõrvalt töötas naisi vähem, kuna naiste tuleviku väljavaated ja karjääritegemise võimalused olid Vabariigi algusaastatel nigelad. Lisaks sellele, et naiste karjäärivõimalused olid väiksemad, tundub ka, et naistudengeid saatsid ülikooli vanemad, kes olid majanduslikumalt edukamad ning pigem kõrg-keskklassist, mis tähendas, et naisi toetasid vanemad rahaliselt rohkem.

Siin võib olla teguriks see, et naistudengid olid tavaliselt pärit rikkamatest perekondadest, mistõttu ei olnud neil vanemate kopsaka rahakoti tõttu vajadust ülikooli kõrvalt tööl käia. Carol Dyhouse on Inglismaa naistudengite kohta kirjutanud, et statistiliselt jäi ülikooli astumisel 43% tüdrukutest koju elama ning valis edasise haridustee jätkamiseks kõrgkooli,

⁷⁰ RA, EAA.1776.1.84, (nr 69).

mis oli kodule lähemal, kuna tütardele eeldati rohkem abi koduses majapidamisest ning mõned neid keeldusid paremast ja kodust kaugemal asuvast ülikoolist, kuna nad tundsid, et neil on oluline kodus abiks olla.⁷¹

⁷¹ Carol Dyhouse. *Students, A Gendered History*. Routledge. London: Cambridge University Press, 2006, (lk. 13).

III Tudengite majanduslik seis ja väljaminekud

3.1. Eesti keskmise toidukorvi maksumus

Selleks, et panna ankeetides leiduvaid summad pisut laiemasse konteksti, püüti teiste allikate läbi selgusele jõuda toidu- ja tarbekaupade hindades ning nende võimalikus muutumises ajas. 1921. aasta oktoobris maksis liiter piima Tartus 8 marka, pool kilogrammi mett 65 marka ning peenleib 13 marka. Kusjuures ühe meestrahva ülikonna sai 1921. aastal 2000 marga eest ning nahast kingad sinna juurde maksid lisaks 1350 marka.⁷² 1926. aastal maksis aga toop ehk 1,3 liitrit piima 16 marka, pool kilogrammi mett 80 naela ja peenleib 12 marka. 1926. aasta Tartu Postimees ütleb, et üks pudel viina maksis 140 marka ning üks pudel peeneklassilist punast veini maksab 120 marka.⁷³

1921. aasta ankeetidest selgub päris kiirelt, et pärast paari laastavat sõda, oli just rõivaste puudumisega seonduvad probleemid tudengitel väga sagedased ning nii mõnigi tudeng on ankeetidesse märkusena kirjutanud, et kannatab väga talviste üleriiete ja jalanõude puuduse all. Lisaks sellele on üks 1921. aastal õigusteadust õppiv tudeng märkuste all kurtnud, et sõja ajal varastasid sakslased ära kohvrid, kus olid kõik tema riided ja seega tal ei ole saapaid, riideid ega aluspesu.⁷⁴

3.2. Tudengite elukohtade maksumus

1920.–1930. aastatel oli tavaline, et Tartusse õppima tulnud tudeng elas majaomanikelt üüritud korteris või toas.⁷⁵ 1926. aasta Tartu Postimees kirjutab, et korterihinnad on võrreldes varasemate aastatega langenud ning kolmetoalise möbleeritud korteri võis endale saada umbes 3000 marga eest, kuid aasta varem võis olla sellise korteri maksumus umbes 1000 marka kõrgem.⁷⁶ Kunstiajaloolane Elspet Parek meenutab, et möbleeritud toad tudengitele koos kütte ja valgustusega maksid 1500–2500 marka kuus ning kaugemal linna ääres olid odavamad toad. Möbleeritud tubades, mida välja üüriti, oli harilikult voodi, riidekapp,

⁷² Turuhinnad Eestis oktoobris ja novembris 1921. a.. Riigi Statistika Keskbüroo; Majanduse Osakond. Tallinn: 1922, (lk 5–7, 11).

⁷³ Viinapoed peavad lõikust 700000 marga eest päevas. Postimees (1886-1944), nr. 349 (23. detsember 1926).

⁷⁴ RA, EAA.1776.1.657, (nr 59).

⁷⁵ Mihkel Truman. Üliõpilaste eluolu sõjajärgsetel aastatel. Universitas Tartuensis, 2019, (nr 8) <https://www.ajakiri.ut.ee/artikkel/3316> (vaadatud 18.05.2021).

⁷⁶ Korterikriis laheneb. Postimees (1886-1944), nr. 307 (11. november 1926). Vaadatud 20.05.2021.

kirjutuslaud ja raamaturiiul ning paremates tubades oli ka pehmet mööblit ehk tugitoole või diivaneid. Leidus kohalikke Tartus elavaid saksa perekondi, kelle elatusallikaks oli möbleeritud tubade väljaüürimine, kuna 4–5 üliõpilase pansioni võtmine ja nende sageli ühte tuppä elama paigutamine kindlustas perekonnale aktsepteeritava sissetuleku. Sellised pansionid maksid tudengile tavaliselt 3500 marka kuus ning üürihinna sisse oli arvestatud ka kolm söögikorda päevas.⁷⁷

3.3. Ülikooli maksumus

Aastal 1919 oli õppemaks kõikidele Eestist pärit üliõpilastele ja vabakuulajatele 250 marka ning välismaalastele 500 marka, kuid juba 1920-II semestril tõsteti ülikoolimakse kahekordseks ning need kerkisid sealt edasi igal semestril. 1921. aastal on Tartu Ülikooli rektor Henrik Koppel kirjutanud Üliõpilaskonnale õppemaksu tõstmise asjus seletuskirja, milles ta seletas, et riik vähendas 1922. aasta ülikooli eelarvet 9 000 000 marga võrra. See andis omakorra põntsu õppejõudude palkadele ning ülikool pidi ka rohkem hoidma kokku hoonete remondi ja teadustööle tehtavate kulutuste pealt, mis tõttu tõsteti ka tudengite õppemaksu.⁷⁸

Õppemaksu kasv peatus alles 1922-I semestril ning 2,5 aastat püsisid ülikoolimaksud 2500 margal semestris. 1924. aastal tõusid maksud uuesti ning sealt edasi kaks aastat pidid tudengid maksma ülikoolis käimise eest 3500 marka semestris.⁷⁹ Selline pidev õppemaksu tõstmine ei jäänud kajastamata ka Üliõpilaslehes, kus mitmel korral võeti sõna õppemaksude tõstmise osas. 1930. aasta augustikuu lehes avaldati artikkel “Üliõpilaskonna Edustuse märgukiri Üliõpilaskonna Valitsusele õppemaksu tõstmise asjus”, kus toodi välja, et selline pidev õppemaksu tõstmine ei ole jätkusuutlik ning seda tehes pole mõeldud üliõpilastele, kes seda maksma peavad. Edustuse arvates langeb üliõpilasi kõige rohkem välja just majanduslikel põhjustel, mis on tingitud suures osas ülikoolimaksudest, mille maksmine käib tudengitele üle jõu ja mille tõttu on mitmed üliõpilased enne studiumi lõpetamist kõrgkooli pooleli jätnud. Selles artiklis oli viidatud ka käesoleva töö uurimisallikale ehk Üliõpilaskonna Edustuse 1926. aastal väljajagatud ankeetidele. Lisaks sellele on artiklis välja toodud, et

⁷⁷ Elspet Parek. *Tartu - minu ülikoolilinn 1922-1926*. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu: Virgela, 1998, (lk 19–20).

⁷⁸ RA, EAA.1776.1.84 *Tartu Üliõpilaskonna juhatuse kirjavahetus ülikooli õppemaksu tõstmise, maksust vabastamise, stipendiumite vabastamise ja õppelaenu seaduseelnõu küsimustes*.

⁷⁹ Peeter Põld. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929*. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1932, (lk 72).

selline õppemaksu pidev tõstmine toob ülikoolile rohkem kahju kui kasu, sest ühtkätt oli 20. aastate lõpus näha järsku langust ülikooli lõpetajate seas ning teistkätt ei ole olnud selline maksude tõus tasuv ülikoolile.⁸⁰

Elspet Parek on oma mälestuses öelnud, et ülikooli õppemaks ühe semestri eest oli 2500 marka, kuid õppemaksust vabastati vaesemaid tudengeid kergelt, kui nende õpiedukus oli keskmisest kõrgem.⁸¹ Õppemaksust vabastamine käis Ajutise Nõukogu eeskirjade järgi ning aastatel 1922–1925 sai õppemaksust vabastuse kokku 2287 tudengit. Lisaks riiklikule õppemaksust vabastamisele maksis Haridusministeerium õpperaha sõdurite eest, keda näiteks 1925. aastal oli kokku 882 tudengit.⁸² Lisaks eelnevale vabastati ülikoolimaksudest kõik, kes võtsid sõjast ka näiteks velskrina osa. Arvestades, et 1925. aastal oli õppemaks ühel semestril 3500 marka, maksis Haridusministeerium kokku umbes 3 miljoni marga ulatuses õppemakse.

Umbes 75% Tartu ja Riia eesti üliõpilastest võttis osa Vabadussõjast ning kokku võitles Eesti riigi eest umbes 400 üliõpilast, mis moodustas kõikidest üliõpilastest umbes poole. Kui 1919. aastal kujunes välja ametlik Eesti armee, hakkasid sõjaväevõimud haridusministeeriumi ettepanekul koondama üliõpilasi Tartu õpilaste pataljoni, et võimaldada tudengitele teenistuse kõrvalt ülikoolis edasiõppimist. Meesüliõpilaste osalemine väeosades tõstis väeosades märgatavalt võitlusvaimu, millest tulenevalt liitus üha enam naisüliõpilasi tagalateenistusse, et seal anda abi arstide ja halastajaõdedena ning mõned naised läksid ka rindele.⁸³ Anna Maria Varesele ja Hilda Metsale ei piisanud ainult haavatutega tegelemisest ja nad soovisid kaasa lüüa lahingutegevuses, võttes endale lahinguväljale uued nimed – Peeter Ronk ja Martin Lauri. Anna Vares ehk lahingunimega Peeter Ronk teenis ühena kahest naisest vahvuse eest Vabadusristi ning temaga koos sai Vabadusristi ka halastajaõde Salme Ilmet. Samuti oli Vabadussõjas naise, kes teenisid algusest peale sünninimedega. Soomusrongil teeninud Julie Burchwald sai Tšerjohha silla juures surma ning Elfride Burk Irboska küla juures haavata, kuid Burk paranes⁸⁴ ning kasutas hiljem Vabadussõjas osalenutele antud võimalust ülikoolis tasuta õppida.⁸⁵

⁸⁰ Üliõpilaskonna Edustuse märgukiri Üliõpilaskonna Valitusele õppemaksu tõstmise asjus. Üliõpilasleht, 1930. (nr 8)

⁸¹ Elspet Parek. *Tartu - minu ülikoolilinn 1922-1926*. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu: Virgela, 1998, (lk 15).

⁸² Peeter Põld. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929*. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1932, (lk 72).

⁸³ Toomas Karjahärm, Väino Sirk, *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917-1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 44).

⁸⁴ Anto Juske. *Naised Eesti Vabadussõjas aastail 1918-1920*. Tallinn: Anto Juske, 1998, (lk 76-80).

⁸⁵ *Album Academicum Universitatis 1918-1944. I-III. Tartu Ülikooli 1919-1944 immatikuleeritud üliõpilased*. Koostanud Lauri Lindström, Toomas Hiio, jt. Tartu, 1994.

3.4. Tudengite väljaminekud

1921. aastal uuriti koos korteri üüri ja kommunaalidega, palju läheb tudengil raha hommiku-, lõuna- ja õhtusöökide peale ning lisaks kui palju kulutab tudeng igakuiselt raha rietele, ajakirjadele, raamatutele ning teatrile, kontsertidele ja kinole. Kõik summad on esitatud teaduskondade keskmise tulemusena ning kõik tudengid ei käinud selliseid summasid välja. Näiteks oli 1921. aasta usuteaduskonna igakuised väljaminekud 1000 marga võrra väiksemad keskmisest kõiki teaduskondasid hõlmavast tulemusest ning 1926. aastal oli usuteaduskonna keskmised väljaminekud pea 2000 marga võrra väiksemad.

Tabel 21: 1921. aasta ankeetidele vastanud tudengid teaduskondade kaupa

Mitu vastas	KOKKU väljaminekud	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	59	42	50	51	5	51
Arstiteaduskond	163	106	141	132	11	139
Filosoofiateaduskond	59	42	47	40	4	56
Loomaarstiteaduskond	9	7	9	8	1	8
Matemaatika- ja loodusteaduskond	125	91	114	104	10	119
Põllumajandusteaduskond	70	50	65	57	5	66
Rohuteaduskond	11	10	9	9	1	9
Usuteaduskond	21	9	19	15	0	18

Erinevalt 1926. aasta ankeetidest küsitakse 1921. aastal tudengitelt ka seda, palju läheb neil igakuiselt raha võla tagasimaksmisele. Lisaks nendele küsiti väljaminekuid ka “võla %” kategooria kohta, kuid huvitav on, et peaaegu kõik tudengid jätsid selle kas tühjaks ning mõned ka kirjutasid ankeedile juurde, et nad ei saa aru, mida seal täpselt uuriti. Ilmselt oli seal küsitud võla intressimäära, kuid see jäi uurimistöö tegijale lõpuni arusaamatuks. Tudengitelt küsiti ka seda, palju läheb neil igakuiselt raha “ülikoolimaksude” peale ning huvitav on, et selles vallas on vastused kõige erinevad. Näiteks isegi kui on teada, palju tudengid õppemaksu maksid, siis tundub, et lisaks õppemaksule arvestasid 1921. aasta tudengid sinna alla nii eksamimaksu ja õpingute peale läinud raha kui ka erinevaid lisakulutused.

Nii mitmeski 1921. aastal täidetud ankeedis on tudengid anonüümselt kirjutanud, et ankeetides peaks olema eraldi kategooria näiteks alkoholi tarbimise, pidutsemise ja suitsetamise kohta. Näiteks on 1921. aastal üks 22-aastane matemaatikat tudeeriv meestudeng märkusena ankeedi lõppu lisanud: *“Ma ei ole küll joodik, aga oleks võinud olla ka küsimus, palju keegi üliõpilane joomiseks raha kulutab”*.⁸⁶

Tabel 22: 1921. aasta kõikide tudengite väljaminekute keskmised teaduskondade kaupa

Vastanud keskmine	KOKKU väljaminekud	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	5027.78	454.05	871.70	1722.29	936.00	1842.31
Arstiteaduskond	3929.97	288.64	847.13	1569.21	1170.91	1765.58
Filosoofiateaduskond	3529.66	445.24	793.40	1455.58	900.00	1379.98
Loomaarstiteaduskond	2165.56	645.71	1044.44	1082.50	200.00	4250.00
Matemaatika- ja loodusteaduskond	4111.71	448.36	791.70	1430.33	393.60	2035.20
Põllumajandusteaduskond	4022.27	347.04	1023.42	1655.84	296.00	1902.85
Rohuteaduskond	3846.82	314.00	591.67	1583.33	100.00	1366.67
Usuteaduskond	2603.81	361.67	635.53	840.00	x	1395.56

Keskmiselt kulutas tudeng 1921. aastal iga kuu umbes 3500 marka, mille eest pidi ta maksma üüri, toidu ning lisaks ostma vajalikku tarbekirjandust, maksma laboritööde eest lisaraha ja võimaluse korral elama seltsielu. Arvestades Eesti keskmiseid palkasid 1921. aastal, on täiesti mõistetav, miks olid tudengitel majanduslikud probleemid ja võlad. Üldiselt kulub tudengitel kõige suurem osa rahast toiduainetele, kuid huvitav on, et suur osa tudengitest on 1921. aastal märkinud, et nad söövad sooja toitu vaid kord päevas ning hommiku- ja õhtusöögi ajal piirduvad vaid tee ja võileivaga. Sellest saab järeldada, et toiduhinnad olid Eesti Vabariigi algusaegadel üpriski ebaproportsionaalselt kallid, kuna mitmed tudengid kurtsid, et nad söövad sooja toitu ainult siis, kui neil on piisavalt raha alles. Kõige vähem kulus tudengitel 1921. aastal ülikoolimaksude ehk eksamimaksude, õppemaksude ja laborimaksude ning võla tasumise ehk tagasimaksmise peale.

⁸⁶ RA, EAA.1776.1.65, (nr 127).

Elukoha üürimine ning kommunaalmaksud olid statistiliselt umbes 800 marka kuus, kusjuures siinkohal tulebki arvestada, et tegu on talvekuude arvestusega. Ankeetidesse tudengite kirjutatud lisadest kerkib kurb tõsiasi, et paljud kannatavad korterites külma all, nimelt keskmiselt oli nende korterites talveperioodil +12°C, lisaks käisid tihti läbi probleemid sellega, et korterid olid kärarikkad ja väga väikesed. Kõige ekstreemsemates tingimustes elas ankeetide järgi üks 25-aastane meestudeng, kelle katusekorteris oli talvel +4°C.⁸⁷

Tabel 23: 1921. aasta meestudengite keskmised väljaminekud teaduskonna kaupa

	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	359	885	1878	936	1829
Arstiteaduskond	301	934	1714	1260	1510
Filosoofiateaduskond	351	935	2154	750	1165
Loomaarstiteaduskond	723	1131	1216	x	4786
Matemaatika- ja loodusteaduskond	424	818	1536	480	2362
Põllumajandusteaduskond	320	1061	1745	147	1908
Rohuteaduskond	304	566	1588	100	1413
Usuteaduskond	362	636	855	x	1410

Tabel 24: 1921. aasta naistudengite keskmised väljaminekud teaduskonna kaupa.

	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	802	811	994	x	1924
Arstiteaduskond	255	599	1166	280	1305
Filosoofiateaduskond	518	678	1076	1050	1585
Loomaarstiteaduskond	180	350	150	200	500
Matemaatika- ja loodusteaduskond	539	749	1128	80	1230
Põllumajandusteaduskond	497	838	1066	1000	2086
Rohuteaduskond	400	800	1550	x	1000
Usuteaduskond	x	625	625	x	1150

Ankeetidest selgub, et kuigi keskmiselt kulutavad tudengid kuus umbes 3500 marka, siis meeste ja naiste väljaminekud erinevad kõikides valdkondades, kuid eriti just toiduainete ostmise puhul. Nimelt erineb meestel ja naistel toiduainetele kulunud summa pea 500 marga

⁸⁷ RA, EAA.1776.1.649, (nr 69).

võrra, mehed maksavad keskmiselt iga kuu umbes 1500 marka toiduainete peale ja naised umbes 1000 marka kuus. See on seletav nii sellega, et sageli elasid naistudengid koos vanematega ja seega ei pidanud ise toitu ostma, kui ka sellega, et mitmed naisüliõpilased ei täitnud väljaminekute tabeleid, kuna nende vanemad maksid nende eest toidu, üüri ja õppemaksu. Huvitav on ka see, et naised maksavad statistiliselt keskmiselt rohkem õppemaksu, mis on arvatavasti tingitud sellest, et Vabadussõjas võidelnud mehed (ja naised) said õppemaksust vabastust.

Tabel 25: 1926. aasta ankeetidele vastanud tudengid teaduskondade kaupa.

Vastanud keskmine	KOKKU väljaminekud	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	
Õigus- ja kaubandusteaduskond	277	136	243	229	1	276
Arstiteaduskond	70	44	64	62	0	71
Filosoofiateaduskond	144	69	127	118	0	141
Loomaarstiteaduskond	14	9	13	12	0	14
Matemaatika- ja loodusteaduskond	152	76	136	124	0	149
Põllumajandusteaduskond	130	87	117	111	0	125
Rohuteaduskond	2	2	2	2	0	2
Usuteaduskond	33	17	31	27	0	34
Majandusteaduskond	49	35	41	40	1	48

1926. aasta ankeetid olid palju põhjalikumad, küsides elukoha üüri ja kommunaale eraldi, pidades silmas seda, kui palju tudengid maksid iga kuu valguse, kütte ja toateeninduse eest. Ka toidualased küsimused olid palju detailsemad, lisaks hommiku-, lõuna- ja õhtusöögi maksumusele küsiti tudengitelt ka seda, kui palju nad kulutavad igakuiselt alkoholi tarbimisele, suitsetamisele ning maiustuste, kaasaarvatud kohvikutes käimise peale. Lisaks nendele küsiti tudengitelt palju neil läheb raha õpperaamatute ja õppeabinõude peale ning kui palju nad kulutavad raha kultuuriasutustes (kino, teater, kontserdid) käimise peale. Ka 1926. aastal küsiti tudengitelt, kui palju neil läheb iga kuu raha “ülikoolimaksude” peale ning ka siin on numbrid väga erinevad, alates sellest, et tudengid on pannud sinna 1926. aastale vastava õppemaksu semestrisumma, mis oli 3500 marka, lõpetades väga erinevate numbritega, mis arvatavasti tulevad erinevatest lisamaksudest, mis õpingute tekkima kipuvad. Erinevalt 1921. aasta ankeetidest on 1926. aasta ankeetides küsitud eraldi ka “organisatsioonimakse”, kuhu alla akadeemiliselt organiseerunud tudengid said kirjutada liikmemaksud. Tegemist on väga olulise numbriga, kuna organisatsioonid ise ei kipu

tänapäevani avalikult rääkima liikmemaksude suurustest ning see annab hea ülevaate akadeemiliste organisatsioonide liikmeskonnast. Lisaks sellele küsitakse 1926. aasta ankeetidest ka põhjust, miks tudeng ei ole akadeemiliselt organiseerunud ning võimalikeks vastusteks oli ankeetides välja pakutud majanduslikud põhjused, põhimõttelised põhjused või ajapuudus.

Tabel 26: 1926. aasta tudengite keskmised väljaminekud teaduskondade kaupa

Vastanud keskmine	KOKKU väljaminekud	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	10615.01	1101.38	1894.53	2709.74	2000.00	3800.60
Arstiteaduskond	7021.57	1138.41	1712.03	2367.74	x	2660.49
Filosoofiateaduskond	6217.44	1030.57	1622.52	2179.48	x	2226.33
Loomaarstiteaduskond	7517.86	1302.78	1653.85	1845.83	x	3351.79
Matemaatika- ja loodusteaduskond	6176.38	962.63	1650.55	2175.56	x	2394.87
Põllumajandusteaduskond	6540.49	1146.74	1466.15	2148.28	x	2767.39
Rohuteaduskond	8000.00	337.50	2085.00	2100.00	x	3577.50
Usuteaduskond	6079.36	1541.00	1513.39	1768.15	x	2721.74
Majandusteaduskond	6651.29	971.14	1494.63	2316.75	500.00	2731.77

Kokku kulus 1926. aasta tudengitel iga kuu peaaegu 7000 marka, mille eest pidi tudeng maksma ära üüri, ostma toitu, maksma õppemakse ning ostma muid tarvilikke asju. Nagu ka 1921. aastal kulus tudengitel statistiliselt kõige rohkem raha kategooria “Muu” alla, kuhu kuulusid teatmekirjandus, riided, vabaajategevused ning ka organisatsioonimaksud. Toidu peale kulub tudengitel iga kuu umbes 2100 marka, mis on 700 marka rohkem kui 1921. aastal. Seda selgitab ka varem uurimistöös väljatoodud munade, mee ja peenleiva hinna erinevus 1921. ja 1926. aastal. Lisaks sellele on viie aastaga kasvanud märgatavalt ka Tartu üürikorterite hinnad, ka need on tõusnud umbes 800 marga võrra. Võrreldes eelmiste ankeetidega, siis tõusnud on ka ülikoolimaksud, mis on seletatav õppemaksu järkjärgulise tõusuga varasematel aastatel. Kategoorias “võla tasumine” on andmeid nii vähe, kuna ankeetides ei küsitatud seda enam spetsiifiliselt ning arvud on võetud tudengite enda lisamärgete järgi. Seega saab oletada, et tudengid, kes maksid võlga iga kuu tagasi märkisid selle raha ka “muu” kategooria alla.

Tabel 27: 1926. aasta meestudengite keskmised väljaminekud teaduskondade kaupa.

	KOKKU	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	11117	1061	1899	2742	2000	3985
Arstiteaduskond	7705	1099	1792	2509	x	2903
Filosoofiateaduskond	6898	1007	1668	2244	x	2538
Loomaarstiteaduskond	7788	1456	1667	1877	x	3538
Matemaatika- ja loodusteaduskond	6406	929	1736	2267	x	2529
Põllumajandusteaduskond	6569	1134	1477	2163	x	2836
Rohuteaduskond	8000	338	2085	2100	x	3578
Usuteaduskond	6554	1730	1518	1816	x	2932
Majandusteaduskond	6953	906	1534	2138	500	2832

Tabel 28: 1926. aasta naistudengite keskmised väljaminekud teaduskondade kaupa.

	KOKKU	ÕPPEMAKS	ÜÜR	TOIT	VÕLA TASUMINE	MUU
Õigus- ja kaubandusteaduskond	5985	1483	1902	2303	x	2031
Arstiteaduskond	4890	1274	1450	1882	x	1890
Filosoofiateaduskond	5676	1088	1614	2117	x	1973
Loomaarstiteaduskond	4000	75	1500	1500	x	925
Matemaatika- ja loodusteaduskond	5773	1013	1471	1984	x	2145
Põllumajandusteaduskond	5929	1164	1343	1950	x	1843
Rohuteaduskond	x	x	x	x	x	x
Usuteaduskond	3420	660	1467	1175	x	1504
Majandusteaduskond	5103	1475	1210	3925	x	2233

1926. aasta ankeetidest selgub, et inflatsiooni tõttu on tudengite väljaminekud tõusnud kokku umbes 3500 marga võrra. Naistudengite keskmised kulud nii toiduainetele kui ka üürile on tõusnud umbes 1000 marga võrra ning seega maksab keskmine naistudeng 1926. aastal umbes 3500 marka kuus ainuüksi toidu ja elamiskulude eest. Nagu ka 1921. aastal kulub meestudengil rohkem raha kui naistudengil, meestel läheb toidu ja elamiskulude peale ülikoolilinnas umbes 400 marka rohkem. Vabadusõjast tekkinud suured õppemaksuvabastamised olid 1926. aastaks kadunud ning õppemaksu maksid mees- ja naistudengid keskmiselt sama palju ehk umbes 1000 marka kuus, kuid seda arvu ei saa võtta lõplikuna, kuna tudengite vastused õppemaksuga seonduvas küsimuses varieerusid suuresti ning tudengid märksid sinna nii kogu semestri õppemaksu summa kui ka vahel väga väikseid summasid.

3.5. Võlad

1921. aasta ja 1926. aasta ankeetidest on selgelt näha, et väga suur osa tudengitest võtab iga kuu lisaks muudele toetustele ja palkadele ka laenu.

Tabel 29: 1921. aasta mees- ja naistudengite keskmised võlad teaduskondade kaupa

	MEHED		NAISED	
	Kokku vastanuid	Keskmine võlg	Kokku vastanuid	Keskmine võlg
Õigus- ja kaubandusteaduskond	27	10805	5	5900
Arstiteaduskond	80	14424	15	11903
Filosoofiateaduskond	14	7921	16	5234
Loomaarstiteaduskond	5	5440	1	200
Matemaatika- ja loodusteaduskond	43	12114	10	15840
Põllumajandusteaduskond	34	6892	3	6667
Rohuteaduskond	5	33060	1	7000
Usuteaduskond	9	5278	0	x
Keskmiselt		11992		7535

1921. aasta ankeetide analüüsimisel leiti, et meestudengitel on umbes 3000 marga võrra rohkem võlgasid kui naistel ning et kõige rohkem on laenu võtnud rohuteaduskonna tudengid.

Tabel 30: 1926. aasta mees- ja naistudengite keskmised võlad teaduskondade kaupa

	MEHED		NAISED	
	Kokku vastanuid	Keskmine võlg	Kokku vastanuid	Keskmine võlg
Õigus- ja kaubandusteaduskond	133	46376	7	16000
Arstiteaduskond	21	46874	7	7277
Filosoofiateaduskond	39	45496	21	25095
Loomaarstiteaduskond	7	24829	0	x
Matemaatika- ja loodusteaduskond	40	58535	15	33329
Põllumajandusteaduskond	41	22609	2	74750
Rohuteaduskond	1	30000	0	x
Usuteaduskond	13	51194	3	8333

Majandusteaduskond	17	27825	2	23500
Keskmiselt		39304		26898

1926. aastaks on tudengite võlad kasvanud, nüüdseks on meestudengitel umbes 39 000 marka võlga ning naistudengite võlad on kasvanud pea 20 000 marga võrra. Kindlasti on ka siin oma osa ka inflatsioonil kuid samas nagu väljaminekute tabelitest on näha, siis tõusid elamispidade ja toiduainete hinnad ning tudengid kulutasidki rohkem raha.

3.6. Tartu Ülikooli akadeemilised organisatsioonid

Riiklik iseseisvus tõi Eesti üliõpilasellu põhjaliku pöörde akadeemiliste organisatsioonide kasvamisel. Püsima jäid korporatsioonid ja tihe seltsielu ning neist sai ka põhiline suund tudengite organiseerumisel. Kui varem oli üliõpilasorganisatsioonide eesmärk ühendada Eesti soost tudengeid, siis Eesti ülikoolis muutus see vähemtähtsaks. Nüüdsest alustasid akadeemilised organisatsioonid eestikeelse hariduse ja teaduse edendamise, mis varem oli pigem eesti üliõpilaste seltside praktika. Oluliseks loeti ka üliõpilaskorporatsioonide tööd üliõpilaste keskkorralduse loomisel, millega kujundati organisatsioonide siseelu ja juurutati olulisi kasvatuslikke põhimõtteid. Eesti ülikooli üliõpilaskonna keskemaks ülesandeks jäi luua kõiki üliõpilaste grupe ühendav esindus, kuhu kuulus kokku 21-pealine rühmitus nii korporante, seltsiühendusi kui ka mitteorganiseerunud üliõpilasi ehk metsikuid. Tartu Üliõpilaskonna Ajutise Keskesituse, hiljem Üliõpilaskonna Edustuse peatülesanne oli olla organ, kes ühendab kõiki üliõpilaskonna põhigruppe.⁸⁸

Üliõpilaskorporatsioone on peetud Tartu Ülikoolist ja üliõpilaselu lahutamatuks osaks, kuid nende rolli kohta on Eesti ühiskonnas kui ka ülikoolides üldiselt esitatud vastakaid arvamusi. Traditsioonilisi ehk baltisaksa üliõpilaskombeid ja traditsioone järgivad organisatsioone peetakse iganenuks, kuna, nagu ka varasemalt kirjutatust välja paistab, peetakse nende liikmeskonda elunautlejate seltskonnaks ning tänapäevani levib mõnedes ringkondades arvamus, et akadeemilise eluga ei ole seal väga midagi pistmist. *Album Academicumi* ehk üliõpilaskogu andmebaasi põhjal on Lauri Lindström hinnanud, et ajavahemikus 1918–1944 Tartu Ülikoolis õppinud tudengitest on veidi üle poole üliõpilasorganisatsioonides ning eesti tudengid olid isegi natukene agaramad organiseeruma kui sakslastest kaasüliõpilased, kes ometigi on selle kultuuriga tugevamalt seotud. Lisaks liab Lindström, et kõikidest

⁸⁸ Toomas Karjahärm, Väino Sirk. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940*. Tallinn: Argo, 2001, (lk 64).

kõrghariduse omandanud tudengitest on lausa 70,1% akadeemiliselt organiseerunud, kuid toob siin ka välja selle, et organiseeritud tudengite eluloolised andmed on lihtsalt paremini ülesmääratud. Teine suur põhjus, miks lõpetas ülikooli rohkem organiseerunud, on üliõpilaste majanduslik olukord. Majanduslik jõukus ei olnud kaalukausiks akadeemilise organisatsiooni astumisel ning kedagi materiaalsel põhjustel ukse taha ei jäetud, kuid tudengi liikmemaksu maksmise võimekus on kandideerivale tudengile üks liikmeks astumise eelduseid, kuna akadeemilised organisatsioonid nõuavad siiski teatud täiendavaid igakuiseid ja ka juhuslikke lisakulutusi.⁸⁹

3.7. Akadeemiliste organisatsioonide maksud ning nendesse kuulumine

Kuigi ka 1921. aastal küsiti tudengitelt organisatsiooni kuulumise kohta, on 1926. aasta ankeedid täpsemad, uurides lisaks akadeemiliselt organiseerumise kohta ka põhjuseid miks tudeng ei ole akadeemiliselt organiseerunud ehk miks on tudeng “metsik”. 1926. aastal ankeetidele vastanud organiseerunud tudengid pidid ka üles märkima, kui palju kulub neil ühes koos organisatsiooni maksudele.

Tabel 31: Tudengite kuulumine organisatsiooni 1921. ja 1926. aastal teaduskondade kaupa

	Organiseerunud 1921.aastal	Organiseerunud 1926. aastal
Õigus- ja kaubandusteaduskond	49.18%	61,5%
Arstiteaduskond	66.86%	70.70%
Filosoofiateaduskond	47.06%	55,5%
Loomaarstiteaduskond	27.27%	42.90%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	53.24%	64,0%
Põllumajandusteaduskond	62.82%	44.74%
Rohuteaduskond	83.33%	100.00%
Usuteaduskond	71.43%	44.74%
Majandusteaduskond	x	61.70%
Keskmiselt	57.65%	60.80%

Statistiliselt oli 1921. aastal akadeemiliselt organiseerunud üliõpilasi ankeetide vastanute seas 57,65% ning 1926. aastal oli see arv veel suurem ehk 64,0% vastanutest.

⁸⁹Lauri Lindström. *Album Adademicum, Universitas Tartuensis 1918–1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskkhariduse omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrgharidust omandamist mõjutavate teguritena.* Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2001, (lk 75–76).

Lisaks organiseerumisele küsiti 1926. aasta ankeetides tudengitelt väljaminekute juures ka organisatsioonimakse. Alljärgnevast tabelist leiame, et kokku maksid mehed keskmiselt 200 marka kuus rohkem organisatsioonimakse kui naised. Kahjuks ei tule ankeetidest välja, millistesse organisatsioonidesse tudengid täpselt kuuluvad ning seega ei saa uurida, kuidas organisatsioonimaksud näiteks korporatsioonides, seltsides ja ühingutes erinesid.

Tabel 32: 1926. aasta tudengite akadeemilisse organisatsiooni kuulumine ning organisatsioonimaksete keskmine

	Kokku organiseerunud mehi	Keskmine igakuine organisatsioonimaks meestel	Kokku organiseerunud naisi	Keskmine igakuine organisatsioonimaks naistel
Õigus- ja kaubandusteaduskond	144	609	14	418
Arstiteaduskond	34	565	11	470
Filosoofiateaduskond	31	568	33	494
Loomaarstiteaduskond	5	400	0	x
Matemaatika- ja loodusteaduskond	57	591	30	509
Põllumajandusteaduskond	75	491	5	285
Rohuteaduskond	2	543	0	x
Usuteaduskond	17	570	4	175
Majandusteaduskond	21	787	3	203
		569		365

3.8. Tudengite akadeemilise mitteorganiseerumise põhjused

1926. aasta ankeetides uuriti põhjust või põhjuseid, miks tudeng ei ole organiseerunud. Tabelist selgub, et kõige suurem osa vastajatest, keskmiselt 16% kõikidest metsikutest ehk akadeemiliselt organiseerumata tudengitest sooviks astuda akadeemilisse organisatsiooni, kuid ei saa seda teha majanduslikel põhjustel.

Tabel 33: “Metsikute” tudengite mitteorganiseerumise põhjused teaduskondade kaupa.

	Majanduslikud põhjused	Põhimõttelised põhjused	Pole leidnud sobivat organisatsiooni	Ei ela alaliselt Tartus	Ajapuudusel mitteorganiseerunud	Juba organiseerunud/ei vastanud
Õigusteaduskond	14,1%	2,1%	0.06%	1,5%	1,5%	73,0%

Arstiteaduskond	9.3%	9.3%	1.3%	0.0%	1.3%	78.7%
Filosoofiateaduskond	20,1%	11,1%	1,8%	0.00%	2,4%	64,0%
Loomaarstiteaduskond	21.43%	14.29%	0.00%	0.00%	7.14%	57.14%
Matemaatika- ja loodusteaduskond	14,4%	6,7%	0.6%	0.0%	5.5%	72.0%
Põllumajandusteaduskond	19,7%	10,2%	0.00%	0.00%	1,5%	68.6%
Rohuteaduskond	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	100.0%
Usuteaduskond	34.2%	5.3%	0.00%	0.00%	0.00%	60.5%
Majandusteaduskond	3.6%	7.7%	0.0%	0.0%	0.0%	88.5%
Keskmiselt:	13,7%	7,3%	0.25%	0,1%	2.3%	75.1%

Vaadates näiteks tudengite sissetulekuid 1926. aastal ning võrreldes neid ülaloleva tabeliga, on võimalik näha, et kõige väiksema keskmise sissetulekuga usuteaduskonna tudengid on kõige tihedamini vastanud, et nad ei kuulu akadeemilisse organisatsiooni tulenevalt majanduslikest põhjustest. Ootuspäraselt oli ka ankeetides tudengeid, kes ei olnud akadeemiliselt organiseerunud põhimõttelistel kaalutlustel. Akadeemiliste organisatsioonide ümber keerles vastakaid arvamusi nii üliõpilaskonnas kui ka õppejõudude seas ning ka ajakirjanduses ei kirjutatud akadeemilistest organisatsioonidest alati kõige positiivsema toonil. Sellest tulenevalt on mõistetav, et tudengitel ei olnud soovi akadeemiliste organisatsioonidega liituda, kuna eelarvamused, mis organisatsioonide ümber ringlesid olid sageli negatiivsed. Lisaks nendele kahele vastusele töid tudengid ankeetides välja, et nad ei ole organiseerunud, kuna nende alaline elukoht ei ole Tartus, nad ei ole leidnud endale sobivat organisatsiooni või ei ole neil ülikooliõpingute ja eraelu kõrval piisavalt aega, et seda akadeemilisele organisatsioonile pühendada.

3.9. Ankeetidest saadud statistika korrelatsioon üliõpilaskonnaga

Üliõpilaskonna Edustuse laiali jagatud ankeetidest selgub, et umbes 20% kõikidest vastanutest olid naised, kuid samas Üliõpilaskonna täielikku statistikat vaadates oli 1921. aastal naisüliõpilasi kokku 35% ning 1926. aastal õppis Tartu Ülikoolis naisi 28% kogu üliõpilaskonnast.⁹⁰ Seega võib järeldada, et Üliõpilaskonna Edustuse ankeete on sattunud

⁹⁰ Peeter Treiberg. *Eesti Vabariigi Tartu Ülikool. 1919-1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis)*. Toimetanud: Peeter Treiberg (Peeter Tarvel), Hans Kruus. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 1929, (lk 108).

ebaproportsionaalselt palju meestudengitele, kuid see üldist uurimust ei sega. Lauri Lindström on teinud statistikat, mis ütleb, et umbes pooled eesti tudengitest olid pärit maapiirkondadest. Ankeetidest selgub, et 1921. aastal elas linnas 45,8% kõikidest vastanutest ning 1926. aastal ainult 30,7% kõikidest vastanutest. Õnneks pole siinigi tegu väga suure erinevusega.

Tudengite perekondlikust seisust selgus, et keskmisest rohkem oli tudengite seas abielumehi ning abielus naise oli ainult paar üksikut. Lisaks sellele ei olnud eriti märgata ka lastega naistudengeid, silma jäi vaid üks matemaatikateaduskonnas õppiv 27-aastane naistudeng, kes oli abielus ja kellel oli ka 2 last. Lisaks selgub ankeetidest, et kuigi tudengid olid abielus, ei kiirustanud nad laste saamisega, sest tihti leidis neli aastat abielus olnud ilma lasteta abielumehi.

Toomas Karjahärm ja Väino Sirk on toonud välja raamatus “Võim ja vaim”, et ülalpidamise hankisid üliõpilased eelkõige vanematelt ning ainult 30% mehi ja 7% naisi töötasid ülikooliõpingute kõrvalt. Ankeetidest saadud numbritest näeme, et umbes 15% kõikidest naissoost vastanutest teenis kooli kõrvalt ka raha. Nagu varem uurimistöös mainitud, on naiste vähene töötamine ülikooliõpingute ajal seotud naistudengite majandusliku seisuga.

Kuigi tudengite sisse- ja väljaminekud on kasvanud, saab seal olla põhjuseks inflatsioon ning ka üldine majanduslik tõus, mis kergitas nii korteri, kui ka toiduhindasid. Toiduhinnad, mis viie aastaga kasvasid küll 10–20 marga võrra, tegid kindlasti keskmise eesti ostukorvi kallimaks. Korteri üürihinnad on aga umbes 1700 marka, mis sobitub Elspet Pareku mälestusega, et keskmine korter koos valgustuse ja muude kommunaalmaksetega oli tudengile 150–2500 marka kuus.

Nii ankeetidest kui ka uuritud ajalookäsitlustest selgub, et vanematepoolne toetus oli kõige olulisem osa naistudengite ülikooliteel, kuid meesüliõpilased pidid sagedamini käima lisaks vanemate toetusele ka tööl ja võtma laenu.

Põnev on, et kuigi 1930. aastal võttis Üliõpilaskonna Edustus jõuliselt sõna ülikoolimaksude tõstmise kohta selgus ankeetidest, et ülikoolimaksud ise moodustanud tegelikult keskmiselt väga suurt osakaalu kuu või semestri väljaminekutest ning rohkem pidid tudengid maksma üüri ning toidu eest.

Üldiselt on võlgade puhul võimalik märgata sarnast tendentsi nagu ka väljaminekute puhul. Osa sellisest kasvust on seletatav inflatsiooniga, kuid osa lihtsalt majandustõusuga. Samas tundub ka, et ülikooliõpingud alustati tihti lootusega saada stipendiumeid ja toetuseid, kuid statistika näitab, et neid ikkagi kõigile ei antud ning abiraha said ainult parimad tudengid.

Akadeemilisse organisatsiooni kuuluvate tudengite koguarv on tänapäevani Tartu Ülikoolis päris suur, kuid samas kindlasti mitte nii suur kui ankeetidest kajastub, kuna 1921-II oli kogu üliõpilaskonnast organiseeritud 35%.⁹¹ Seega on ankeetidest keskmise tulemusena saadud 57,65% liiga suur. Selline kurioosum võis tekkida sellest, et akadeemilised organiseerunud olid aktiivsemad või jagati Üliõpilaskonna Edustuse ankeete organisatsioonides rohkem laiali. Lisaks nendele põhjustele võib probleem olla ka selles, et Edustuse enda liikmed olid sageli akadeemiliselt organiseerunud.

⁹¹ Janet Laidla. *Sissejuhatus: Üliõpilased ja nende organisatsioonid Eesti vabariigi Tartu Ülikoolis 1919–1940. Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919-1940*. Tartu: Korp! Filiae Patriae, 2010. Täpsemalt on kasutatud artikli aluseks olevat tabelit, mis on koostatud nimekirjade alusel, mis akadeemilised üliõpilasorganisatsioonid igal semestril ülikoolile saatsid. Tabel juhendaja Janet Laidla valduses.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimistöö eesmärk oli vaadelda põhjalikumalt Tartu üliõpilaskonda, võttes arvesse ka meeste- ja naistevaheliste haridusteede erinevused ning seda arvestades nii Tartu tudengkonna ajalugu kui ka Üliõpilaskonna Edustuse poolt väljajagatud ankeete.

Uurimistööd alustades esitas autor kolm uurimisküsimust, läbi mille taheti teada nais- ja meestudengite sissetulekuid ja väljaminekuid ning neid omavahel võrrelda. Töö käigus leiti, et keskmiselt oli 1921. aastal tudengi sissetulek umbes 3600 marka, kuid naised ja mehed eraldi uurides avastati, et naised teenisid iga kuu umbes 1000 marka vähem palka kui meesüliõpilased, kuid samas jäid vanematepoolsed toetused mõlemal sugupoolel üpriski samaks. 1926. aastaks oli inflatsiooni tõttu keskmised sissetulekud kahekordistunud. Tudengite sissetulekud tulid peamiselt vanematelt, nende enda teenistusest ja laenudest ning huvitav on et ankeetidest avastati, et naisüliõpilased said väga palju vähem stipendiumeid kui mehed.

Tudengite väljaminekud erinesid suuresti aga üüri ja toiduainete koha pealt ning 1921. aastal maksid naisüliõpilased meestest väga palju rohkem õppelaenu, mis arvatavasti tuli sellest, et Vabadussõjas osalenud tudengid said õppemaksust vabastuse.

Töös keskenduti terve kirjutamise vältel sellele, kuidas uurida meeste ja naiste sotsiaaljalugu üksteisest võimalikult lahus selgub kui erinevalt tudengid tulenevalt soost ülikoolis hakkama said. Näiteks elasid naissoost tudengid ankeetide järgi palju paremates tingimustes ja olid üldiselt majanduslikult paremas seisus kui meessoost tudengid. See on seletatav sellega, et naisüliõpilased olid suurema tõenäosusega pärit linnapiirkondadest, elasid kodus, olid kõrg-keskklassist ning lisaks ei pidanud nad ka ülikoolitöö kõrvalt tööl käima. Kodus elamise eeliseks oli võimalus tegeleda ainult õppetööga, mis kahjuks puudus meestudengitel, kuna väga suur osa nendest töötas ülikooliõpingute kõrvalt. Siinkohal on oluline toonitada, et statistika on tehtud arvestades ankeetide keskmise tulemusega ja seega ei ole kõige täpsem. Kindlasti oli ülikoolis õppimas ka mitmeid majanduslikult väga keerulistes oludes vaevlevaid nais- ja meesüliõpilasi, nagu ka ülaltoodud üksikud juhtumianalüüsid näitavad.

Töö tegemisel peeti ka silmas akadeemiliste organisatsioonide ning organisatsioonimakse, mis liitumisega paratamatult kaasnevad. Autor avastas, et kuigi väga suur osa ankeedile

vastanutest on akadeemiliselt organiseerunud, on metsikute tudengite seas veelgi potentsiaalseid uusi liikmeid, kes aga ei ole majanduslikel põhjustel saanud liituda. Lisaks oli märgata ka osade üliõpilaste vastakaid tundeid üliõpilasorganisatsioonide kohta, kuna paljud neist ei ole liitnud isiklike põhimõtete tõttu.

Uurimistööst tuleb välja, et akadeemiliselt organiseerumine oli pigem jõukamate tudengite pärusmaa ning kuna Üliõpilaskonna Edustuse ankeete on mõlemal aastal jagatud ebarproportsionaalselt palju akadeemilistesse organisatsioonidesse kuuluvatele tudengitele, võib eeldada, et töös uurimise all olevad tudengid on kõik majanduslikult keskmisest parema seisuga tudengid ning ankeedid on täidetud pigem jõukamate tudengite poolt, mida tuleks järeltööst tegemisel silmas pidada.

Vastavatud emakeelses ülikoolis oli seega üliõpilastel hakkama saada päris raske, naised pidid silma pistma Eestis sellel hetkel väga laialdaselt levinud šovinistlike maailmavaadetega, mis tüüpiliselt salgasid maha nii naised ülikoolis kui ka akadeemilise naise. Tööst selgub, et ankeetidele vastasid tõenäoliselt pigem jõukamatest perekondadest naistudengid, kuna töös on pisteliselt toodud näiteid ka kehvemates majanduslikes olukordades vaevlevaid tudengeid. Naiste ülikooli minek seisnes suuresti ka karjäärivalikuks, populaarsemateks osutusid teaduskonnad, mida õppides on hiljem võimalik minna gümnaasiumisse õpetajaks.

Tartu Ülikooli Üliõpilaskonna Edustuse 1921. ja 1926. aastal laiali jagatud ankeedid on väga head uurimismaterjalid. Ankeetide põhjal on võimalik uurida edasi tudengite tervislikku seisukorda, näiteks kui paljud neist said sõjaajal haavata, kui paljud neist on põdenud lapsena viiruseid ning üldiselt ka tudengite toitumisharjumusi. Toitumisharjumusi võiks juba selle pärast uurida, et 1921. aastal oli palju tudengeid, kelle igapäevane hommiku- ja õhtusöök oli tee võileivaga ning lõunasööki nad ei söönudki. Lisaks terviseetemeliste aspektidele saaks tööd uurida edasi vaadeldes juurde ka vanemate töökohad ja palgad, kuna see annaks hea ülevaate Eesti haritlaskonna verstepostidest ehk nende vanematest.

Tagasi vaadates tehtud tööle nendib autor, et oleks pidanud kirjutama ankeetidest rohkem andmeid välja, näiteks tudengite rahvuslikku kuuluvust ja elamise tingimusi. Kuna töömaht sisaldas endas 1541 üliõpilasankeedi läbilugemist oleks olnud autoril tulevikuperspektiivis mõistlikum rohkem andmeid sisestada, et autor või keegi teine ei peaks sama moodi neid ankeete ükshaaval lugema hakkama.

Summary

The income and expenses of the students of Tartu University based on the questionnaire provided by the Student Council (Üliõpilaskonna Edustus)

Going to university is an important event in the lives of almost $\frac{1}{3}$ of the entire human population and it is currently estimated that around 250 000 000 students attend university this year. In the beginning of the 20th century in Estonia, this was not the case, because universities were only just opening up to accept women. For young girls, going to university and receiving a higher education was something that was still frowned upon. There were also prejudices inside the university walls, that women needed to take different exams from boys, because their brains were thought to be smaller in size and capacity.

The main goal of this work is to study the sociological history of the students in Tartu University, but by separating the two genders – male and female. Analyzing the data separately gives a better overview of the individual obstacles the students had to struggle through and also gives us a better picture of the actual sociological and economical state of the students.

With Estonia just getting out of two major wars and also trying to build a new country on its own, it did not have a lot of capital of its own, and most certainly the people did not have large savings as well. This means that the students were going to Tartu from different social backgrounds. The research is based on questionnaires distributed by the student council in 1921 and in 1926. Overall around 1680 returned questionnaires were analysed concentrating mainly on the income and expenses of the students. In addition to the questionnaires that date back a 100 years, this work also used statistics, documents, memoirs and news articles, that are all from the same time period.

This work consists of three different chapters. The first chapter introduces the student body (numbers, faculties, gender, nationality, social and geographical background). The second chapter looks at the students income (scholarships, loans, parents, employment) and third is dedicated to expenses (tuition, room and board and other expenses). Additionally, as being a

member of a student organisation meant additional costs, these numbers were studied to find out about how many students participated in them.

The author discovered that the economical situations between men and women were different. The women who answered the questionnaire stated, for example, that only 15% of them worked outside of schoolwork, but in men this number was higher. The women seemed to live in better conditions based on the results of the questionnaires but this might suggest that more well-to-do parents sent their daughters to the university, while men from different social backgrounds sought higher education to advance their career prospects. Between 1921 and 1926 the expenses and income rose probably due to inflation.

The author of this work also discovered that even though there were a lot of students already engaged in academic student organisations this number could have been higher as many (around 30% of people) state economic reasons for not joining.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Käsikirjalised allikad

Rahvusarhiiv:

Fond EAA.1776 Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli üliõpilaskonna esindus

Fond EAA.2100 Eesti Vabariigi Tartu Ülikool

Fond EAA.1740 Korporatsioon Filiae Patriae

Fond EAA.2105 Taavet Bergmanni abiraha sihtasutus

Perioodika

Üliõpilasleht

Postimees

Universitas Tartuensis

Eesti Statistika Kuukiri

Trükitud allikad

Album Academicum Universitatis 1918–1944. I–III. Tartu Ülikooli 1919–1944 immatikuleeritud üliõpilased. Koostanud Lauri Lindström, Toomas Hiio, jt. Tartu, 1994.

Parek, Elspet. Tartu – minu ülikoolilinn 1922–1926. Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu: Virgela, 1998.

1. Mäelo, Helmi. Talutütar. Mälestusi. Eesti Kirjanike Kooperatiiv. Lund: 1959.
2. Niinivara, Eeva. Ikka paistab seesama päike. Elu mu noorusaja Eestis ja Soomes. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1994.

Kirjandus

3. Calderon, Angel. Massification of higher education revisited. Melbourne: RMIT University. 2018.
4. Dyhouse, Carol. Students: A Gendered History. Routledge. London, Cambridge University Press, 2006.
5. Juske, Anto. Naised Eesti vabadussõjas aastail 1918-1920. Tallinn: Anto Juske, 1998
6. Karjahärm, Toomas. Sirk, Väino. Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917–1940. Tallinn: Argo, 2001.

7. Laidla, Janet. Üliõpilaskonna roll ühiskonnas 1919–1940. Tartu: Korp! Filiae Patriae. 2010.
8. Lindström, Lauri. Album Adademicum, Universitas Tartuensis 1918–1944. Rahvus, sugu, sünnikoht ja keskhariduse omandamise koht üliõpilaskonna kujunemist ja kõrgharidust omandamist mõjutavate teguritena. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli Kirjastus, 2001.
9. Pajur, Ago. Eesti ohvitseride palgad 1920. aastatel. Eesti Päevaleht, 22.02.2005.
10. Pajur, Ago. Riikluse rajamine. Eesti ajalugu IV. Toim. Sulev Vahtre. Tartu, Ilmamaa, 2005.
11. Piirimäe, Helmut. Eesti ülikooli algus (1. osa). Tartu Ülikooli uuestisünd rahvusülikoolina. Tartu: Tartu Ülikool. 1994.
12. Pöld, Peeter. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1929.
13. Tamul, Sirje. Naisüliõpilased Tartu ülikooli üliõpilaskonnas 1905–1918. Vita academica, vita feminea. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1999.
14. Tamul, Villu. Esimene maailmasõda ja keiserliku ülikooli lõpp Tartus. Universitas Tartuensis 1632-2007. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2007.
15. Treiberg, Peeter. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919–1929. Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. Acta et Commentationes Universitatis Tartuensis (Dorpatensis) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 1929.
16. Vasar, Juhan. Tartu üliõpilaskonna ajalugu: seoses eesti üliõpilaskonna ajalooaga. Toim. Juhan Vasar. Tartu: Tartu Üliõpilaskond, 1932.
17. Õispuu, Leo. Majandus. Iseseisva majanduse väljakujunemise lähtekohti. Eesti ajalugu, ärkamisajast tänapäevani. Tallinn: Koolibri, 1992.

Interneti lehed

Omariikluse algus ja enne; Eesti oma raha. Eesti Panga Muuseum.
<https://muuseum.eestipank.ee/et/eesti-raha-ajalugu#mark>.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kersti Peetris,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Tartu ülikooli üliõpilaste sissetulekud ja väljaminekud Üliõpilaskonna Edustuse 1921. aasta ja 1926. aasta ankeetide põhjal”, mille juhendaja on Janet Laidla, PhD, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kersti Peetris

16.08.2021